

ЦІЛІ **СТАЛОГО**
РОЗВИТКУ

17 ЦІЛЕЙ ДЛЯ ЗМІН У НАШОМУ СВІТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для врахування
Цілей сталого розвитку
в стратегіях розвитку
територіальних громад

ЖОВТЕНЬ
2017

Підготовлено в рамках проекту ПРООН/ГЕФ
«Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України»

Укладачі:

Г.Б. МАРУШЕВСЬКИЙ, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту географії НАН України, експерт проекту ПРООН.

О.М. НИЖНИК, кандидат економічних наук, докторант Національної академії державного управління, експерт проекту ПРООН.

У 2017 році Україна завершила процес адаптації Цілей сталого розвитку до 2030 року (ЦСР), схвалених 25 вересня 2015 року державами-членами Організації Об'єднаних Націй. В результаті було підготовлено Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка містить перелік адаптованих завдань, показників для їх моніторингу та їх прогнозні значення та яка «надає орієнтири розвитку України до 2030 року».

Наступним етапом після адаптації ЦСР є їх впровадження, у тому числі шляхом інтеграції у національні та місцеві стратегії розвитку та програми. У публікації наведено рекомендації щодо врахування ЦСР при розробці або перегляді стратегій розвитку громад. Вона стане у нагоді керівникам та фахівцям місцевих органів влади та тим, хто активно долучається до інклюзивного процесу формування політики на місцевому рівні – науковцям, діячам громадських організацій.

Публікацію підготовлено за підтримки Глобального екологічного фонду (ГЕФ) та у співпраці з Програмою розвитку ООН в Україні (ПРООН).

Думки, висновки й рекомендації належать авторам та упорядникам цього звіту і не обов'язково відповідають поглядам ПРООН та ГЕФ.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Концептуальні засади сталого розвитку	5
Розділ 2. Глобальні та національні цілі сталого розвитку	9
2.1. Глобальні цілі сталого розвитку.....	9
2.2. Національні цілі сталого розвитку.....	22
Розділ 3. Завдання переходу України та її регіонів до сталого розвитку	23
Розділ 4. Стратегії сталого розвитку: практичне застосування	25
Законодавчі аспекти стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях	27
Розділ 5. Організація роботи над стратегією сталого розвитку	38
5.1. Початковий етап: формування робочої групи	39
5.2. Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади	40
5.3. Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.....	42
5.4. Формування системи стратегічних та оперативних цілей	43
5.5. Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію	44
5.6. Формалізація механізму реалізації стратегії.....	48
5.7. Підготовка плану заходів з реалізації стратегії та оцінка фінансового забезпечення реалізації стратегії	48
5.8. Розроблення системи моніторингу реалізації стратегії	49
5.9. Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення стратегії	50
Додаток 1. Національні цілі та завдання сталого розвитку України	51
Додаток 2. Глосарій	55

ВСТУП

Впровадження принципів сталого розвитку потребує формування стратегічного бачення напрямів розвитку, що ґрунтуються на новій філософії мислення та нових аспектах політичної діяльності. Перехід на засади сталого розвитку потребуватиме глибоких структурних змін в управлінні та нових методів роботи в різних галузях економічного, соціального та політичного життя. З управлінського погляду соціальна та демократична держава має бути також і природозберігаючою.

Система управління сталим розвитком має базуватися на моделі публічного врядування, яке передбачає конструктивну взаємодію державних, громадських і приватних структур. Запровадження такої моделі пов'язано з реалізацією ряду складних управлінських завдань, таких як формування спільного бачення розвитку країни, галузей і регіонів; визначення стратегічних цілей та пріоритетів розвитку; зміцнення інституцій, спрямованих на участь заінтересованих сторін у при-

йнятті рішень, міжгалузеву і міжрегіональну взаємодію та довгострокове планування, що враховуватиме інтереси майбутніх поколінь; прийняття узгоджених рішень за участі заінтересованих сторін тощо. Для реалізації зазначених завдань застосовують стратегічний підхід, який дає можливість ще на стадії планування розвитку скоординувати дії та узгодити інтереси різних міністерств і відомств та інших заінтересованих сторін.

Стратегічне планування регіонів/міст/селищ вже знайшло застосування в Україні, однак позитивний результат з'являється у містах, які ґрунтовно підходили до цього питання. В процесі децентралізації в Україні утворюються нові територіальні громади, які досі не мали подібного досвіду. За допомогою вже розроблених методик, посібників, на існуючих прикладах планів та стратегій розвитку вони мають самостійно планувати власне майбутнє. Стратегічне планування розвитку – це «шлях у майбутнє».

Розділ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключовими етапами розвитку концепції сталого розвитку є:

- Конференція ООН з оточуючого людину середовища (Стокгольм, 1972 р.);
- Звіт Міжнародної комісії з довкілля та розвитку «Наше спільне майбутнє» (1987 р.);
- Конференція ООН з довкілля і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);
- Саміт тисячоліття ООН (Нью-Йорк, 2000 р.);
- Всесвітній саміт зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.);
- Конференція ООН зі сталого розвитку Ріо+20 (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.);
- Саміт ООН зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2015 р.).

Першою віхою в історії становлення концепції сталого розвитку можна вважати **Конференцію ООН з оточуючого людину середовища**, що відбулася в Стокгольмі у червні 1972 р. Саме на цій конференції було вперше внесено до міжнародного порядку денного питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану довкілля. За підсумками конференції було прийнято Декларацію Конференції ООН з проблем довкілля, яка містила 26 принципів і план дій із 109 пунктів.

У грудні 1972 р. була створена Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП, англ. – United Nations Environmental Program, UNEP), яка залишається й сьогодні провідною установою у світі з проблем довкілля.

У 1983 р. Генеральна Асамблея ООН створила Міжнародну комісію з довкілля та розвитку (World Commission on Environment and Development, WCED). Головою Комісії стала прем'єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. До завдань Комісії входило розроблення основних принципів, показників сталого розвитку, а також глобальної еколого-економічної програми дій.

У 1987 р. за результатами роботи Комісії Г. Х. Брундтланд була опублікована **доповідь «Наше спільне майбутнє»** («Our common future»), в якій і була представлена нова концепція сталого розвитку, як альтернатива розвитку, що базується на необмеженому економічному зростанні. У доповіді «Наше спільне майбутнє» було вперше точно визначено поняття сталого розвитку, що трактується як розвиток, за якого нинішні покоління задовольняють свої потреби, при цьому не ставлячи під загрозу можливість задовольняти потреби майбутніх поколінь.

Концепція сталого розвитку набула провідного статусу після **Конференції ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.)**, яку ще називають Самітом Землі. У роботі конференції взяли участь представники 172 країн, у тому числі 108 глав держав і урядів, а також 2,4 тис. представників громадських організацій (загалом паралельний форум громадських організацій відвідали 17 тис. осіб). Така безпрецедентна за масштабами та змістом подія стала можливою завдяки підвищенню уваги до стрімкого погіршення глобальної екологічної ситуації.

На конференції прийнято п'ять підсумкових документів:

1. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку.
2. Порядок денний на XXI століття.
3. Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату.
4. Конвенція щодо збереження біологічного різноманіття.
5. Декларація щодо напряму розвитку, охорони та використання лісів.

Декларація Ріо містить 27 принципів сталого розвитку, які спрямовані на визначення нового, справедливого, глобального партнерства завдяки створенню інших рівнів співробітництва між державами, ключовими секторами суспільства та громадянами. В документі «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21) кожній

країні було рекомендовано розробити національну стратегію сталого розвитку з урахуванням необхідних природоохоронних заходів.

Учасники Конференції закликали проявити політичну волю та вжити термінових заходів зі створення у кожній країні світу такого середовища, яке сприяло б активній участі всіх заінтересованих сторін в обговоренні та втіленні національних стратегій розвитку, зміцненню партнерських стосунків між урядовими структурами, приватним сектором і громадянським суспільством, узгодженню ролі та відповідальності заінтересованих сторін у забезпеченні сталого розвитку, запровадженню ефективних механізмів координації та співпраці для досягнення спільних пріоритетів.

Учасники конференції визнали, що сталий розвиток має стати пріоритетним питанням порядку денного міжнародного співробітництва. Було започатковано глобальне партнерство країн світу для досягнення сталого розвитку на основі комплексного підходу до проблем довкілля та розвитку.

У 2000 р. в рамках сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувся **Саміт тисячоліття ООН**. За результатами саміту було схвалено Декларацію тисячоліття, на основі якої було сформульовано 8 глобальних цілей суспільного розвитку, які отримали назву Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ). Ці цілі є переважно соціальними, але одна з них спрямована на досягнення екологічної збалансованості. ЦРТ стали найбільшою обіцянкою в світі – глобальною угодою зі скорочення масштабів бідності безпрецедентними темпами за рахунок спільних дій.

Декларація тисячоліття ООН, яку прийняли 189 країн, через прийняття ЦРТ, визначила рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку до 2015 р.

Після розроблення універсальних рамок ЦРТ у багатьох країнах світу було здійснено адаптацію ЦРТ та встановлено цільові показники розвитку з урахуванням специфіки національної ситуації. Україна приєдналася до Декларації тисячоліття ООН і взяла на себе зобов'язання досягти ЦРТ до 2015 р.

Наступним етапом стала зустріч керівників країн і урядів у 2002 р. на **Всесвітній конференції ООН зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі**

(«**Piо+10**»). В ній взяли участь понад 22 тис. осіб, зокрема, 100 керівників держав, більше ніж 8 тис. представників недержавних організацій, бізнесових структур, 10 тис. делегатів і 4 тис. представників преси.

Метою саміту стала дискусія щодо стану та перспектив сталого розвитку в контексті аналізу глобальних змін, які відбулися протягом останніх 10 років, пошуків конкретних кроків, спрямованих на поліпшення умов життя людей та охорону природних ресурсів. Зокрема, на саміті йшлося про пошуки шляхів обмеження зuboжіння значної частини населення світу, з одного боку, та надмірного споживання – з другого, а також про поширення ідей сталого розвитку.

Зустріч в Йоганнесбурзі дала змогу закласти важливий фундамент – визначити цілі, часові рамки і зобов'язання з широкого спектру питань, які покликані змінити життя в усіх регіонах світу. Однак зустріч підтвердила, що сталий розвиток є одним з центральних питань міжнародного порядку денного, і забезпечила прийняття практичних заходів, необхідних для розв'язання багатьох актуальних світових проблем.

Важливим результатом зустрічі стало те, що узгоджені на міжнародному рівні зобов'язання були доповнені рядом добровільних партнерських ініціатив зі сталого розвитку.

На зустрічі було прийнято два основні документи:

1. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку.
2. План виконання рішень з визначенням пріоритетів діяльності.

У 2012 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася **Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20»**. Двома провідними темами конференції були інституційні рамки сталого розвитку, зелена економіка в контексті сталого розвитку та подолання бідності. На конференції було прийнято документ «Майбутнє, якого ми прагнемо».

Передумовами проведення Конференції ООН «Ріо+20» були:

- стрімке зростання населення планети (чисельність населення світу становила 7 млрд осіб, до 2050 року досягне 9 млрд осіб);

- низький рівень прибутків населення (кожен п'ятий, або 1,4 млрд осіб, живе на 1,25 долара США в день або менше);
- низький рівень якості життя населення (1,5 млрд людей не мають доступу до електроенергії, 2,5 млрд не мають змивних туалетів, щоденно майже 1 млрд людей голодує);
- погіршення стану довкілля (викиди парникових газів в атмосферу продовжують зростати і більше третини відомих біологічних видів можуть вимерти, якщо на кліматичні зміни, як і раніше, не буде звернено увагу);
- нагальна потреба у терміновому розв'язанні зазначених проблем (щоб залишити нашим дітям і онукам придатну для життя планету, проблеми повсюдної бідності та руйнування навколишнього середовища необхідно розв'язувати вже сьогодні);
- масштабність наслідків (якщо ми не зможемо адекватно розв'язати ці гострі проблеми зараз, то в майбутньому відчуємо значно більші втрати і не тільки у фінансовому плані, а й у плані зростання масштабів бідності та нестабільності, а також погіршення стану навколишнього середовища);
- необхідність глобальної кооперації для розв'язання цих проблем («Ріо+20» дає можливість мислити глобально для спільної діяльності на місцевому рівні та побудови нашого спільного майбутнього).

Офіційні обговорення присвячені двом основним темам: як побудувати «зелену» економіку таким чином, щоб домогтися сталого розвитку і позбавити людей від бідності, а також допомогти країнам, що розвиваються, стати на шлях «зеленого» розвитку; інституційні рамки сталого розвитку для координації міжнародних зусиль щодо його досягнення.

Сталий розвиток передбачає цілісний, справедливий і далекоглядний підхід до прийняття рішень на всіх рівнях. Він забезпечує не тільки високі економічні показники, а й наголошує на важливості зв'язків між поколіннями та всередині них. Такий розвиток ґрунтується на інтеграції та регулярному моніторингу соціальних, економічних та екологічних цілей і завдань з прийняттям державних і індивідуальних рішень. Таким чином, у концепції «зеленої» економіки основну увагу приділяють взаємозв'язку між навколишнім середо-

вищем та економікою. Це відповідає тематиці Конференції в Ріо-де-Жанейро (1992 р.).

Необхідність зміцнення інституційної бази для сталого розвитку (Institutional Framework for Sustainable Development, IFSD) була розглянута ще в розділі XI Плану виконання рішень Порядку денного на XXI століття, прийнятого в Йоганнесбурзі в 2002 р. Сталий розвиток було визнано основною метою для установ на національному, регіональному та міжнародному рівнях. План виконання рішень підкреслив необхідність посилення інтеграції сталого розвитку та діяльності всіх відповідних установ Організації Об'єднаних Націй, програм і фондів, а також міжнародних фінансових інститутів у рамках своїх мандатів. Інституційна база для сталого розвитку, таким чином, також включає в себе соціальні та економічні інститути, наприклад міжнародні фінансові інститути і банки розвитку та інші організації системи ООН.

Стратегічний підхід до сталого розвитку успішно застосовують у країнах Європи, які не лише прийняли національні стратегії сталого розвитку, а й періодично їх переглядають (табл. 1). В Європейському Союзі принцип сталого розвитку закріплено в установчому Амстердамському договорі ЄС (Договір про ЄС, 1997 р.). Цей принцип визначено ключовим для всіх політик держав ЄС. Це означає, що будь-які галузеві чи регіональні стратегії, план і програми мають орієнтуватися на досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями.

В Україні накопичено значний науковий потенціал і підготовлено ряд фундаментальних праць з питань сталого розвитку.

У вересні 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку в рамках 70-ї ювілейної сесії Генеральної Асамблеї ООН глави держав і урядів погодили порядок денний світового розвитку на період після 2015 р. і визначили 17 глобальних цілей сталого розвитку, які охоплюють 169 завдань. Україна поступово приступає до своїх міжнародних зобов'язань, оскільки на Саміті ООН зі сталого розвитку Президент України Петро Порошенко зазначив, що «для досягнення цілей сталого розвитку на національному рівні, Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість».

Таблиця 1. Стратегії сталого розвитку в країнах Європи

Країна	Рік прийняття (перегляду)	Країна	Рік прийняття (перегляду)
Австрія	2002	Німеччина	2002 (2004, 2008, 2012)
Бельгія	2000 (2004, 2010)	Норвегія	2002 (2011)
Велика Британія	1994 (1999, 2005, 2011)	Польща	2000
Греція	2002	Португалія	2007
Данія	2002 (2008)	Румунія	1999 (2008)
Естонія	2005	Сербія	2008
Ірландія	1997	Словаччина	2001
Ісландія	2002 (2010)	Словенія	2005
Іспанія	2007	Угорщина	2007 (2013)
Італія	2002	Фінляндія	1998 (2006)
Кіпр	2007 (2010)	Франція	2003 (2010)
Латвія	2002 (2010)	Хорватія	2009
Литва	2003 (2009, 2011)	Чехія	2004 (2010)
Люксембург	1999 (2010)	Чорногорія	2008 (2009, 2011, 2012)
Мальта	2007	Швейцарія	1997 (2002, 2008, 2012)
Нідерланди	2003 (2008, 2011)	Швеція	1994 (2004, 2006)

Законодавчі аспекти сталого розвитку

Конституція України не передбачає створення стратегій і програм сталого, або еколого-соціально-економічного, розвитку: стаття 119 передбачає виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також програм охорони довкілля. Це створює додаткові труднощі у сфері стратегічного планування сталого розвитку.

Було розроблено та прийнято лише кілька законів, спрямованих на реалізацію принципів сталого розвитку. Це, зокрема:

- «Концепція сталого розвитку населених пунктів» (постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 року № 1359-XIV);
- «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003 – 2015 роки» (постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 634; постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 704 від 22.06.2011);
- «Концепція сталого (збалансованого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року» (наказ Мінагрополітики України від 20 серпня 2003 року № 280);

- «Про затвердження Програми сталого соціально-економічного, екологічного і культурного розвитку м. Севастополя на період до 2015 року» (постанова КМУ від 27 липня 2006 р. № 1017);

- «Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року» (розпорядження КМУ від 3 лютого 2010 р. № 121-р; втратило чинність на підставі розпорядження КМ № 1761-р від 02.09.2010).

Незважаючи на особливу гостроту екологічних, економічних і соціальних проблем, світоглядна парадигма сталого розвитку не набула достатнього поширення в Україні, а ухвалені на найвищому міжнародному рівні документи не знайшли належного відображення в інституційному розвитку, державній політиці, національних програмах та економічній сфері.

Національна рада реформ підготувала «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка була затверджена Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року.

У 2016 – 2017 рр. за підтримки ПРООН в Україні було проведено роботу з розробки проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій із впровадження Стратегії сталого розвитку України до 2020 року.

Розділ 2

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У 2012 р. на Конференції ООН «Ріо+20» було запропоновано визначити цілі сталого розвитку на період після 2015 р. У 2013 р. була створена Робоча група відкритого складу Генеральної Асамблеї ООН з цілей сталого розвитку, яка запропонувала у 2014 р. сімнадцять ЦСР, що мали замінити ЦРТ, починаючи з 2016 р.

Визначення ЦСР відбувалося на основі відкритого і прозорого консультативного процесу за участю багатьох заінтересованих сторін. Пріоритети майбутнього розвитку широко обговорювалися на науковому та експертному рівні, а також на національних консультаціях, які були організовані Програмою розвитку ООН і відбулися у 88 країнах світу.

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 глобальних ЦСР, які охоплюють 169 завдань.

Ціль 1.

Подолати бідність в усіх її проявах у всьому світі

Починаючи з 1990 року, частка людей, що живуть у крайній бідності, скоротилася вдвічі. Незважаючи на це знаменне досягнення, кожна п'ята людина в країнах, що розвиваються, змушена жити на суму менше 1,25 долара на день. При цьому мільйони людей отримують не набагато більше цієї суми і ризикують знову скотитися до злиднів. В Україні крайня бідність визначається як добове споживання на суму менш ніж 5,05 доларів США за паритетом купівельної спроможності.

Злидні – це не просто брак доходів і ресурсів для забезпечення засобів до існування на стійкій основі. Бідність проявляється в голоді і недоїданні, обмеженому доступі до освіти та інших основних соціальних послуг, в соціальній дискримінації та ізоляції, а також в неможливості брати участь у прийнятті рішень. У бідності безліч проявів, а до її причин відносяться безробіття, соціальна ізоляція та високий рівень вразливості населення певних країн перед стихійними лихами, захворюваннями й іншими явищами, які не дають змоги людям жити продуктивним життям.

Крайня бідність характерна не лише для країн, що розвиваються. Зараз у найбагатших країнах світу за межею бідності живуть понад 30 млн дітей.

Економіст Джеффри Сакс підрахував, що загальна вартість дій з подолання бідності в усьому світу в найближчі 20 років становитиме близько 175 млрд доларів США, тобто менше 1% загального доходу найбагатших країн світу. Тому економічне зростання має бути всеосяжним, щоб забезпечувати стабільну зайнятість і сприяти рівності.

Ціль 2.

Подолати голод, досягти продовольчої безпеки і поліпшити харчування та сприяти збалансованому розвитку сільського господарства

В ідеальних умовах сільське, лісове та рибне господарства можуть забезпечити повноцінним харчуванням всіх і сприяти адекватному рівню доходів. Проте, зараз угіддя, запаси прісної води, океани, ліси і біорізноманіття стрімкими темпами виснажуються і швидко деградують. Негативні екологічні наслідки аграрного виробництва – це деградація ґрунтів, незбалансоване використання водних ресурсів і надмірне застосування пестицидів й добрив. Ці наслідки викликають серйозну стурбованість не лише у зв'язку з їх очевидним агроекологічним впливом, а й з огляду на підвищення ризику в сфері продовольчої безпеки і бідності з подальшими шкідливими наслідками для здоров'я. Все більше впливає на природні ресурси зміна клімату.

Нестача продуктів харчування обумовлена такими факторами, як нераціональні методи збору врожаю і продовольчі втрати. Війни також негативно впливають на доступність продуктів харчування і знищують довкілля, необхідне для вирощування продовольчих культур.

Голод і недоїдання залишаються значними перешкодами на шляху сталого розвитку. Вони є причиною зниження працездатності людей і збільшують їх уразливість перед хворобами, внаслідок чого люди часто втрачають здатність заробляти більше і покращувати умови свого життя.

Подолання голоду може сприятливо вплинути на економіку, охорону здоров'я і освіту та сприяти рівності і соціальному розвитку. Це важлива умова для побудови кращого майбутнього для всіх людей. Для подолання голоду до 2030 р. в середньому щорічно буде необхідно близько 267 млрд доларів США додаткових коштів. Будуть потрібні інвестиції в сільські і міські райони, а також у соціальний захист, що допоможе надати малозабезпеченим доступ до продуктів харчування і поліпшити умови їхнього життя.

Комерціалізація і спеціалізація сільськогосподарського виробництва, сфери переробки та роздрібною торгівлі підвищили продуктивність всієї продовольчої системи і збільшили цілорічну пропозицію і економічну доступність широкого асортименту харчових продуктів для більшості споживачів у світі. Але для того, щоб прогодувати людей, які страждають від голоду (кількість яких зараз становить 795 млн осіб, а до 2050 р. збільшиться на 2 млрд осіб), необхідні суттєві зміни в глобальній продовольчій і сільськогосподарській системі.

Сільське господарство є найбільшим роботодавцем у світі, забезпечуючи засоби для існування для 40% сьогоденного населення планети. Це найбільше джерело доходу і робочих місць для бідних сільських домогосподарств. У більшості країн, що розвиваються, 500 млн дрібних фермерських господарств забезпечують до 80% продуктів харчування. Інвестування у дрібні фермерські господарства є важливим способом зміцнення продовольчої безпеки найбідніших верств населення, а також збільшення виробництва харчових продуктів для місцевих і глобальних ринків.

Сектор виробництва продуктів харчування і сільське господарство – це центральні чинники подолання голоду і боротьби з бідністю. Для розвитку сучасних продовольчих систем необхідно збільшити підтримку дрібних виробників продовольчих продуктів, збільшити екологічну збалансованість, підвищити гнучкість у виробничій практиці і скоротити продовольчі відходи та втрати.

Поєднання питань харчування, продовольчої безпеки та сільського господарства в одну мету підсилює підзвітність щодо екологічних наслідків ведення сільського господарства, їх впливу на здоров'я та розвиток продовольчої системи.

Ціль 3.

Забезпечити здоровий спосіб життя та сприяти добробуту для всіх, незалежно від віку

Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці – це важливі складові сталого розвитку.

У попередні роки значний прогрес був досягнутий в декількох областях, в тому числі в сфері охорони здоров'я матері і дитини, а також у боротьбі з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями:

- з 1990 р материнська смертність скоротилася майже наполовину;
- з 2000 р вакцинація проти кору дозволила запобігти близько 15,6 млн смертей від цієї хвороби;
- у 2013 р., за оцінками, кількість нових випадків інфікування ВІЛ становила 2,1 млн, що на 38% нижче, ніж у 2001 р.;
- у 2000–2013 рр. вдалося врятувати життя 37 млн осіб завдяки заходам щодо профілактики, діагностики та лікування туберкульозу. У 1990–2013 рр. смертність від туберкульозу скоротилася на 45%, а поширеність цього захворювання знизилася на 41%.

Однак для повної ліквідації широкого спектру захворювань і розв'язання численних й різноманітних нових та застарілих проблем у сфері охорони здоров'я потрібно набагато більше зусиль. Незважаючи на досягнуті за останні роки значні успіхи у поліпшенні здоров'я і добробуту людей, нерівність у сфері доступу до охорони здоров'я, як і раніше зберігається;

- щороку понад 6 млн дітей помирають, не доживши до п'яти років;
- лише половина всіх жінок в регіонах, що розвиваються, мають доступ до необхідної їм медичної допомоги;
- на кінець 2013 р., за оцінками, налічувалося 35 млн осіб, що живуть з ВІЛ, в тому числі 2,1 млн підлітків.

Здоров'я та благополуччя є одним з прав людини. ЦСР-3 відкриває нові можливості,

щоб забезпечити всім людям, а не тільки найбагатшим, доступ до найвищих стандартів в області охорони здоров'я і медичного обслуговування.

Реальний прогрес означає досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я, доступність основних ліків і вакцин, забезпечення повноцінного доступу жінок до послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я, а також повну ліквідацію смертності дітей, якій можна запобігти.

Забезпечення здоров'я для всіх потребує значних зусиль. Однак вигоди переважають витрати, оскільки здорові люди є основою для здорової економіки.

Ціль 4.

Забезпечити для всіх інклюзивну освіту, рівноправний доступ до якісної освіти та сприяти можливості навчатися протягом усього життя

Освіта є ключовим елементом, який дасть змогу досягти багатьох цілей сталого розвитку. Якщо у людей буде можливість отримати якісну освіту, вони зможуть вирватися з порочного кола бідності. Освіта сприяє скороченню нерівності і досягненню гендерної рівності. Наприклад, на основі даних щодо 114 країн за період з 1985 по 2005 рік було виявлено, що один додатковий рік навчання відповідає скороченню коефіцієнта Джині на 1,4 процентних пункти.

Отримання якісної освіти закладає основу для поліпшення умов життя людей і забезпечення сталого розвитку. У сфері розширення доступу до освіти були досягнуті великі успіхи на всіх рівнях. Спостерігається значне підвищення рівня базової грамотності. Проте для виконання цілей щодо забезпечення загальної освіти необхідні ще рішучіші заходи. Наприклад, у світі створені рівні умови для отримання початкової освіти і хлопчиками, і дівчатами, однак лише деякі країни змогли домогтися цього на всіх рівнях освіти.

Освіта розширює можливості для людей в усьому світі жити більш здоровим і стабільним життям. Вона також грає важливу роль у підвищенні толерантності у відносинах між людьми і сприяє формуванню більш мирних товариств.

Для поліпшення освіти необхідно:

- звернутися до уряду своєї країни із закликом зробити освіту одним із пріоритетних завдань як в політиці, так і на практиці;
- спонукати уряд своєї країни взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення безкоштовної початкової шкільної освіти для всіх, включаючи дітей з вразливих або маргіналізованих груп;
- спонукати приватний сектор до інвестування коштів у розроблення матеріальної і методичної освітньої бази;
- закликати громадські організації формувати партнерства з молодіжними та іншими групами, щоб пропагувати важливість освіти в місцевих громадах.

Ціль 5.

Досягти гендерної рівності шляхом розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат

Гендерна рівність – це не лише одне з основних прав людини, а й необхідна основа для досягнення миру, процвітання та сталого розвитку. Жінки і дівчата – це половина населення планети і, отже, половина її потенціалу. Однак в даний час всюди зберігається гендерна нерівність, яке призводить до застою у соціальному прогресі. В середньому на ринку праці в усьому світу жінки заробляють на 24% менше, ніж чоловіки. Недостатній рівень освіти призводить до відсутності доступу до професійної підготовки та обмеження можливостей на ринку праці. В усьому світі 35% жінок стикаються з фізичним або сексуальним насильством з боку інтимного партнера або насильством з боку особи, яка не є інтимним партнером.

Надання жінкам і дівчатам рівного доступу до освіти, медико-санітарного обслуговування, гідної роботи і участі в процесах прийняття політичних і економічних рішень сприятиме досягненню збалансованості економіки і принесе користь суспільству і людству в цілому.

Згідно з даними за 2014 рік, 143 країни в своїх конституціях гарантували рівність чоловіків і жінок, проте 52 країнам ще належить здійснити цей крок. У 46 країнах на частку жінок сьогодні

припадає понад 30% місць принаймні в одній з палат національного парламенту.

Розширення прав і можливостей жінок і дівчат грає найважливішу роль у прискоренні економічного зростання і сприянні соціальному розвитку. Повноцінна участь жінок на ринку праці може збільшити темпи зростання у більшості країн, причому в багатьох випадках більше, ніж на 10%.

Сприяння досягненню гендерної рівності грає ключову роль для існування здорового суспільства, починаючи зі скорочення рівня бідності і закінчуючи зміцненням здоров'я, освіти, захисту і благополуччя дівчат і хлопчиків.

Ціль 6.

Забезпечити доступність і збалансоване використання водних ресурсів і послуги у сфері санітарії для всіх

Належний рівень водопостачання та санітарії грає ключову роль у досягненні цілей сталого розвитку, в тому числі пов'язаних зі здоров'ям населення і гендерною рівністю.

Збалансоване використання водних ресурсів сприяє поліпшенню виробництва продуктів харчування та енергії, забезпеченню гідної роботи і економічного зростання, а також допомагає зберегти водні екосистеми і їх біорізноманіття та вжити заходів по боротьбі зі зміною клімату.

Чиста і доступна вода для всіх є невід'ємною частиною світу, в якому ми хотіли б жити. Запасів прісної води на планеті цілком достатньо для того, щоб досягти цієї мрії. Але через непродуману економіку і слабку інфраструктуру щороку мільйони людей, більшу частину з яких складають діти, вмирають від хвороб, пов'язаних з неадекватними водопостачанням, санітарією і гігієною.

Для більш, ніж 40% світового населення проблема нестачі води є актуальною. В усьому світі близько 2,4 млрд чоловік не мають доступу до таких базових санітарних послуг, як туалети або відхожі місця. Близько 1,8 млрд осіб використовують джерела питної води, заражені фекальними бактеріями. Більше 80% стічних вод, що утворюються внаслідок діяльності людини, скидаються в річки або моря без будь-якого очищення. Захворювання, пов'я-

зані з нестачею чистої води та санітарії, все ще залишаються однією з найпоширеніших причин смертності серед дітей у віці до 5 років. 70% усіх смертельних випадків в результаті стихійних лих припадає на повені й інші пов'язані з водою катастрофи.

Брак води, погана якість води та неадекватні санітарні умови негативно позначаються на продовольчій безпеці, виборі засобів до існування і можливості отримання освіти для бідних сімей. До 2050 р. майже кожен четвертий житель планети буде, швидше за все, жити в країні, що відчуває хронічну або періодичну нестачу прісної води.

Надійний доступ до безпечних джерел чистої, придатної до вживання в їжу води є неодмінною умовою для розвитку і процвітання будь-якої спільноти. Ця мета може бути досягнута, якщо дотримуватися чотирьох принципів:

1. *Захист джерел питної води від потрапляння в неї стічних вод.* Історично склалося так, що найбільш значним фактором, який сприяє збільшенню тривалості життя людини, стало використання джерел питної води, в які не потрапляли стічні води. Будівництво споруд для відводу стічних вод є абсолютно необхідним для досягнення ЦСР-6.
2. *Доступ до питної води і її обробка.* Чим доступніше джерела води, тим більше часу залишається для продуктивної роботи, освіти, підприємницької діяльності або сім'ї. Безумовно, питна вода підлягає попередній обробці.
3. *Захист і відновлення екосистем, що включають джерела прісної води.* Охорона прісноводних водойм, таких як озера, річки, болота і ґрунтові води, а також захист екосистем, частиною яких вони є, вкрай необхідна для запобігання потрапляння забруднюючих речовин і хвороботворних мікроорганізмів в джерела, що забезпечують питною водою споживачів. У нормально функціонуючій екосистемі є природні механізми, які сприяють очищенню питної води природним шляхом.
4. *Гарантія доступу до води і право на користування водою.* Водні ресурси абсолютно необхідні для економічного розвитку. Оскільки потреба у використанні водних ресурсів в сільському господарстві і промисловості зростає, необхідно вдаватися до практики складання договорів про спра-

ведливий розподіл води, щоб забезпечити рівні права і доступ до водних ресурсів усім водокористувачам, не забуваючи і саму природу. Для цього потрібно проводити переговори на місцевому, регіональному та міжнародному рівнях за участі представників усіх заінтересованих сторін, в тому числі жителів населених пунктів, керівників промислових підприємств і вчених.

Реформи в галузі водопостачання та водокористування мають гарантувати підтримання якості води за рахунок відповідального і збалансованого управління земельними ресурсами та справедливого розподілу води між різними водокористувачами.

Ціль 7.

Забезпечити для всіх доступ до недорогих, надійних, збалансованих і сучасних джерел енергії

Енергетична система, яка функціонує належним чином, сприяє розвитку всіх секторів: від підприємництва, охорони здоров'я та освіти до сільського господарства, інфраструктури, комунікацій та високих технологій. І навпаки, відсутність доступу до енергопостачання і систем перетворення енергії є перешкодою для розвитку людського потенціалу та економіки.

Впродовж багатьох десятиліть основними джерелами електроенергії були такі види викопного палива, як вугілля, нафта і газ. Однак при спалюванні вуглеводневого палива відбувається викид в атмосферу парникових газів, які призводять до зміни клімату та негативно впливають на добробут людей і довкілля. На енергетику припадає близько 60% від загального обсягу глобальних викидів парникових газів. Зниження інтенсивності викидів вуглецю в енергетиці є ключовим завданням для досягнення довгострокових цілей у сфері боротьби зі зміною клімату.

Сьогодні за допомогою вугілля все ще виробляється близько 40% світової електрики. Приблизно така ж частка вуглецевих викидів у світі припадає на його використання. Крім того, вугілля є вкрай неекономічним ресурсом з низьким коефіцієнтом вироблюваної енергії по відношенню до маси і сильно забруднює довкілля. Отже, вугілля не є збалансованим джерелом енергії ні в масштабах планети, оскільки сприяє антропогенній зміні клімату, ні на місцевому рівні через те, що загрожує здоров'ю людей та

довкіллю (окрім забруднення довкілля продуктами горіння, сам процес видобутку вугілля створює велику кількість екологічних проблем).

Країни можуть прискорити перехід до недорогої, надійної і збалансованої енергетичної системи, інвестуючи у відновлювані джерела енергії, надаючи пріоритет енергозберігаючій практиці, а також використовуючи технології та інфраструктуру, засновані на чистій енергії. Збалансована енергетика необхідна для зміцнення економіки, захисту екосистем і досягнення справедливості. Базова економічна життєдіяльність залежить від безперервних поставок палива, збалансованого управління, ефективною і стабільно працюючої системи розподілу енергії.

Необхідною умовою доступності енергії є підвищення рівня доходів (а разом з тим купівельної спроможності) і контроль над впливом об'єктивних економічних чинників, що діють на глобальному рівні, на ціни, з якими люди стикаються у своєму повсякденному житті.

Використання джерел енергії має сприяти забезпеченню безперебійного потоку електроенергії для задоволення основних людських потреб, підтримання та поліпшення життєдіяльності суспільства, а також для підвищення рівня життя. Крім того, всі ці функції повинні виконуватися з урахуванням принципів сталого розвитку, тобто таким чином, щоб обсяги електроенергії, що виробляється, перевищували обсяги відходів і забруднень, які утворюються в процесі використання джерел енергії.

Стратегії розвитку повинні враховувати місцеві умови і передбачати різні наслідки енергетичної політики. Доступ до недорогої, надійної, збалансованої і сучасної енергії є невід'ємним фактором світового розвитку в XXI столітті.

Ціль 8.

Сприяти тривалому, інклюзивному та збалансованому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній роботі для всіх

Забезпечення людей гідною роботою розглядається як потенційна рушійна сила інклюзивного сталого розвитку. Для забезпечення збалансованого економічного зростання країнам доведеться створювати умови для того, щоб у людей була якісна робота, яка стимулює розвиток економіки без шкоди для довкілля. Для

цього також необхідно забезпечити можливість працевлаштування і гідні умови роботи для всіх людей працездатного віку.

«Гідна робота» – це можливість для кожної людини знайти продуктивну роботу, яка приносить достатній дохід, забезпечує безпеку на робочому місці і гарантує соціальний захист сімей, а також надає кращі перспективи особистого розвитку та соціальної інтеграції. Також важливо гарантувати надання чоловікам і жінкам рівних можливостей на робочому місці. Коли люди залучені до продуктивної праці і роблять внесок у зростання своєї країни, це йде на користь суспільству в цілому. Продуктивна зайнятість і «гідна робота» є найважливішими елементами скорочення бідності. Крім того, безробіття може призвести до заворушень і завдати шкоди мирному існуванню.

Кількість безробітних у світі збільшилася з 170 млн осіб в 2007 р. майже до 204 млн осіб в 2015 р., причому 75 млн осіб з цього числа становлять молоді жінки і чоловіки. У найближчі п'ять років зростання безробіття триватиме – кількість безробітних збільшиться на 212 млн осіб до 2019 р., і ще більше людей будуть змушені влаштуватися на тимчасову роботу, укладати короткострокові трудові договори або працювати в умовах неформальної зайнятості.

Подолання бідності можливе лише за наявності стабільних і добре оплачуваних робочих місць. Крім створення робочих місць необхідно також поліпшити умови праці приблизно 780 млн жінок і чоловіків, що мають роботу, але заробляють недостатньо коштів для того, щоб вони і їхні родини могли уникнути бідності.

Для того, щоб у молоді були найкращі можливості для переходу на гідну роботу, необхідні інвестиції в освіту і професійну підготовку, які допоможуть молоді набути навичок, що відповідають вимогам ринку праці, і отримати доступ до соціального захисту та базових послуг.

Триваюча відсутність можливостей гідного працевлаштування та брак інвестицій призводять до розмивання базового соціального договору, який лежить в основі всіх демократичних суспільств і передбачає спільну участь у прогресі.

Цільові показники ЦСР-8 спрямовані на соціальний захист, навчання професійним навичкам,

розвиток малих і середніх підприємств, працевлаштування молоді, недопущення дитячої праці, захист трудових прав, безпечні умови роботи і трудову міграцію. У процесі досягнення ЦСР-8 Міжнародна організація праці (МОП) визначає наступні пріоритети:

- повна і продуктивна зайнятість і гідна робота;
- рівна оплата за працю рівної цінності незалежно від статі;
- зменшення безробіття серед молоді;
- припинення дитячої праці в усіх його формах;
- приведення неформальної економіки у відповідність до формальних вимог;
- заохочення підприємництва та розвиток мікро-, малих і середніх підприємств;
- захист трудових прав і створення надійних і безпечних умов роботи;
- трудова міграція.

Для реалізації ЦСР-8 дуже важливо створювати компетентні і підзвітні національні державні структури, а також інститути та організації, що сприяють розвитку і функціонуванню ринку праці.

Організації, що представляють інтереси роботодавців і професійних спілок, повинні брати участь у процесі реалізації нового порядку денного, забезпечуючи ресурси для вироблення продуманої політики, проведення адекватного моніторингу та оцінки і гарантуючи повну звітність.

Ціль 9.

Створити життєстійку інфраструктуру, сприяти інклюзивній і збалансованій індустріалізації та заохочувати інновації

Економічне зростання, соціальний розвиток і заходи щодо захисту клімату значною мірою залежать від інвестицій в інфраструктуру, збалансований розвиток промисловості та технічний прогрес.

Здорове суспільство не може існувати без інфраструктури. Існує пряма залежність між якістю інфраструктури та досягненням соціальних,

економічних і політичних цілей. Неналежна інфраструктура веде до відсутності доступу до ринків, робочих місць, інформації та професійної підготовки і є головною перешкодою для ведення бізнесу. Такі важливі сфери життя, як охорона здоров'я та освіта, вимагають відповідної інфраструктури. Для того, щоб і самі громади, і підприємницька діяльність в них успішно розвивалися і процвітали, вони повинні мати доступ до товарів і ринків.

Інфраструктура має відповідати безпосереднім потребам суспільства, але водночас її ефективність слід оцінювати з урахуванням її довгострокової експлуатації, включаючи аналіз необхідних ресурсів для забезпечення її довговічності. Безперебійна подача енергії, доступ до питної води, освіта, безпека, соціальні та економічні послуги – всі ці завдання можна здійснити за наявності налагодженої життєстійкої інфраструктури.

ЦСР-9 свідчить про необхідність створення такої інфраструктури, яка могла б витримати, крім усього іншого, екстремальні погодні явища і була б пристосована до підвищення рівня моря. Навіть тоді, коли неможливо запобігти ризику, необхідно правильно скоординувати дії і звести до мінімуму можливі збитки. Зниження ризику стихійних лих шляхом превентивних заходів спрямовано на зменшення руйнівних наслідків, викликаних природними катастрофами.

Під життєстійкістю інфраструктури розуміють її здатність витримувати навантаження, викликані стихійними лихами, наприклад, сейсмостійкість будь-якого будинку. Збалансованість інфраструктури враховує ступінь впливу цієї будівлі на довкілля внаслідок її експлуатації. Таким чином, збалансованість має сприяти зменшенню згубного впливу промислового розвитку на довкілля, а життєстійкість дає змогу різним об'єктам інфраструктури витримувати негативні наслідки природних явищ.

В умовах нинішніх темпів урбанізації виникає потреба у додаткових інвестиціях у створення життєстійкої інфраструктури, завдяки якій міста зможуть ефективніше протидіяти зміні клімату і яка може сприяти економічному зростанню і досягненню соціальної стабільності.

Інвестиції в інфраструктуру (транспорт, іригаційні системи, енергопостачання, інформаційні та комунікаційні технології) необхідні для

досягнення сталого розвитку і розширення прав і можливостей громад у багатьох країнах.

ЦСР-9 також наголошує на необхідності розроблення та впровадження більш чистих і ефективних виробничих процесів, завдяки яким використовується набагато менше природних ресурсів, і рівень забруднення є набагато нижчим.

Економічне зростання має включати в себе індустріалізацію, яка, по-перше, надає всім людям доступ до можливостей, а по-друге, спирається на інновації та життєстійку інфраструктуру. Розвиток нових видів промисловості для багатьох з нас означає підвищення рівня життя. Крім того, якщо промислове виробництво буде розвиватися збалансованим чином, це матиме позитивний вплив на довкілля. Мультиплікативний ефект індустріалізації виробництва позитивно позначається на житті суспільства. Зокрема, створення одного робочого місця у виробничому секторі веде до створення 2,2 робочих місць в інших секторах.

Ціль 10.

Зменшити нерівність усередині країн і між ними

У всьому світі як і раніше зберігається нерівність за ознакою доходів, статі, віку, інвалідності, сексуальної орієнтації, раси, класу, етнічної приналежності, релігії і можливостей. Нерівність ставить під загрозу довгостроковий соціальний та економічний розвиток. Наявні дані показують, що після певної межі нерівність завдає шкоди зростанню і зусиллям зі скорочення рівня бідності, а також якості відносин у громадському та політичному житті, відчуттю самореалізації та самооцінки кожної людини. Це, своєю чергою, може породжувати злочини, викликати хвороби і призводити до погіршення стану довкілля.

Незважаючи на те, що різниця у рівні доходів між країнами скоротилася, посилилася проблема нерівності усередині країн. Зростання нерівності у рівні доходів аж ніяк не є немислим: кільком країнам вдалося стримати або скоротити таку нерівність і при цьому досягти хороших показників зростання.

Найважливішим є те, що не можна досягти сталого розвитку і зробити нашу планету кращою для всіх, якщо люди позбавлені можливостей, умов і шансів побудувати краще життя.

У сьогоденному світі всі пов'язані між собою. Такі проблеми і складні завдання, як злидні, зміна клімату, міграція чи економічні кризи, ніколи не стосуються лише однієї країни або регіону. Навіть у найбагатших країнах як і раніше є громади, які живуть в умовах крайньої бідності. Навіть у найстаріших демократіях світу як і раніше йде боротьба з расизмом, гомофобією та релігійною нетерпимістю.

Зменшення нерівності потребує докорінних перетворень. Необхідно вживати активніших зусиль з подолання крайньої бідності та голоду і збільшити обсяг інвестицій у такі сфери, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист і гідна робота, особливо для молоді, мігрантів та інших вразливих груп населення. Для зменшення нерівності рекомендується політика, побудована на принципах всезагальності, але з урахуванням потреб знедолених і маргіналізованих груп населення.

Усередині країн необхідно підтримувати і заохочувати інклюзивне соціальне та економічне зростання. Потрібно забезпечити рівні можливості та скоротити нерівність доходів, скасувавши дискримінаційні закони і викоренивши дискримінаційну практику.

Ціль 11.

Зробити міста і населені пункти інклюзивними, безпечними, життєстійкими та збалансованими

Сьогодні в містах живе 3,5 млрд осіб, або половина людства. До 2030 року майже 60% населення світу житиме в міських районах. Для більшості людей майбутнє буде пов'язане з містами, які є центрами інтелектуальної діяльності, торгівлі, культури, науки, продуктивної праці, соціального розвитку тощо.

Стрімкі темпи урбанізації призвели до появи багатьох проблем таких, як перенаселеність, недостатність засобів для забезпечення базових послуг, брак адекватного житла і деградація інфраструктури. Урбанізація негативно впливає на запаси прісної води, роботу каналізаційних систем, середовище проживання і систему громадської охорони здоров'я. Міста займають лише 3% земної суші, але на їх частку припадає 60–80% споживання енергії і 75% викидів вуглецю. Багато міст також уразливі до наслідків зміни клімату і стихійних лих через високу концентрацію населення і

географічне розташування. Тому підвищення життєстійкості міст вкрай важливе для того, щоб уникнути людських, соціальних і економічних втрат.

Успіх у досягненні таких ЦСР, як подолання бідності, зниження рівня нерівності, адаптація до зміни клімату та забезпечення здорового способу життя буде залежати від того, як ці цілі будуть досягнуті у містах. Люди будуть прагнути отримати в містах вищу освіту та працевлаштуватись. Від ситуації в містах буде залежати й те, чи буде продовжуватися неухильне зростання споживання природних ресурсів, чи регіони перейдуть до сталого розвитку. ЦСР-11 орієнтує на створення таких міст, де всі громадяни мають бути творчою частиною динаміки розвитку міста та забезпечувати свій внесок у формування загального процвітання і соціальної стабільності без шкоди для довкілля, що дасть можливість забезпечити для усіх гідну якість життя. Успіх у виконанні цільових показників в рамках ЦСР-11 створює основу для досягнення багатьох інших ЦСР.

Ціль 12. **Забезпечити впровадження моделей збалансованого споживання та виробництва**

Існує цілий ряд аспектів споживання, прості зміни яких можуть мати значний вплив на суспільство в цілому. Наприклад, щороку близько третини всього виробленого продовольства (1,3 млрд тон вартістю близько 1 трлн доларів США) в кінцевому рахунку опиняється у сміттєвих контейнерах споживачів і магазинів або псується через погано організований збір урожаю та погане транспортування. Домашні господарства споживають 29% світової енергії і викидають до 21% загального обсягу CO₂. При цьому, якби люди в усьому світі перейшли на енергоефективні лампи, світова економія склала б 120 млрд доларів США щорічно. Ще одним актуальним питанням, яке вимагає довгострокового рішення, є забруднення води. Люди забруднюють воду швидше, ніж природа здатна переробляти та очищати її в річках і озерах.

Якщо до 2050 р. населення світу зросте до 9,6 млрд осіб, то для підтримання нинішнього способу життя буде потрібно майже три планети. Очікується, що протягом наступних двох десятиліть кількість людей у світі,

що належать до середнього класу, буде зростати. Це є сприятливим для процвітання окремих соціальних груп, але це призведе до збільшення попиту на й без того обмежені природні ресурси. Якщо не вжити заходів для зміни моделей споживання та виробництва, то довкіллю буде завдано незворотної шкоди. Збалансоване споживання та виробництво передбачає стимулювання ефективності використання ресурсів та енергії, створення життєстійкої інфраструктури, надання доступу до основних соціальних послуг, забезпечення «зелених» робочих місць і більш високої якості життя для всіх.

Метою впровадження моделей збалансованого споживання і виробництва, які спрямовані на досягнення більших і кращих результатів з найменшими витратами, є процес, за якого економічне зростання не залежить від постійно зростаючої потреби у використанні природних ресурсів і погіршення стану довкілля. Цього можна досягти шляхом скорочення матеріаломісткості та енергоємності поточної господарської діяльності, а також завдяки зменшенню викидів і відходів у процесі видобутку, виробництва, споживання та утилізації. Для досягнення цієї мети також необхідна участь різних заінтересованих сторін, в тому числі підприємців, споживачів, політиків, дослідників, науковців, підприємств роздрібною торгівлі, засобів масової інформації, закладів з питань співробітництва в цілях розвитку та інших.

ЦСР-12 спрямована на збалансоване та ефективне використання природних ресурсів. Вона стосується таких питань, як зниження рівня забруднення довкілля за допомогою запобіжних заходів, повторне використання відходів і зменшення викидів забруднюючих речовин, особливо хімічних речовин. Реалізація цієї мети передбачає залучення всіх учасників в процес планування та реалізації сталого розвитку, включаючи приватний сектор. Вона також наголошує на важливості поширення інформації серед споживачів, впровадження освіти для сталого розвитку та підтримання здорового способу життя. Відзначається роль державного сектора у досягненні цієї мети за допомогою збалансованої практики державних закупівель, а також завдяки переходу до збалансованих моделей споживання і виробництва в харчовій промисловості й туризмі.

Ціль 13.

Вжити термінових заходів для боротьби зі зміною клімату та її наслідками

Зміна клімату, викликана діяльністю людини, ставить під загрозу наш спосіб життя і майбутнє нашої планети. Економічне зростання та збільшення чисельності населення є основними чинниками зміни клімату, що значно впливає на людей і на природні системи в кожній країні на кожному континенті.

Сектор енергетики вносить найбільший внесок у зміну клімату і є джерелом близько 60% викидів парникових газів. Починаючи з 1990 р., світовий обсяг викидів вуглекислого газу збільшився майже на 50% і досяг історичного максимуму. У період з 1901 по 2010 роки середньосвітовий рівень моря піднявся на 19 см у зв'язку зі збільшенням кількості води в океанах, викликаним загальним потеплінням і таненням льодовиків. Кожне десятиліття, починаючи з 1979 р., площа арктичних морських льодовиків скорочується на 1,07 млн км².

За наявними прогнозами, протягом XXI століття температура поверхні Землі продовжить зростати, і за умови відсутності дієвих заходів приріст температури в нашому столітті, цілком ймовірно, перевищить 3°C. Температура Світового океану буде зростати, і льодовики продовжуватимуть танути. Середній рівень моря, за прогнозами, до 2065 р. підніметься на 24–30 см, а до 2100 р. – на 40–63 см. Більшість наслідків зміни клімату збережеться ще на багато століть, навіть якщо викиди припиняться.

Несприятливі погодні умови і підвищення рівня моря становлять загрозу для людей і їхнього майна і в розвинутих країнах, і в країнах, що розвиваються. Зміна клімату зачіпає всіх – особливо бідні та вразливі верстви населення. Фахівці підраховали, що до 2050 р. від 50 до 200 млн осіб в усьому світу будуть змушені покинути свої будинки через негативні наслідки зміни клімату, такі як нестача продуктів харчування, зменшення можливостей заробляти гроші на прожиття і нестабільність у суспільстві. Все це буде відбуватися не лише у прибережних районах і на островах, а й у тих країнах, які братимуть участь у наданні допомоги мігрантам.

Якщо не вжити рішучих заходів, то зміна клімату може призвести до зростання стихійних

погодних явищ, таких як посухи, повені та шторми. Якщо не боротися зі зміною клімату, є ризик втратити багато досягнень останніх десятиліть у сфері розвитку. Крім того, зміна клімату може погіршити існуючі загрози, такі як брак продовольства і води.

Оскільки зміна клімату впливає на економічний розвиток, природні ресурси і боротьбу з бідністю, розв'язання цієї проблеми є невід'ємною складовою досягнення сталого розвитку.

У разі застосування широкого спектра технічних заходів і зміни моделей поведінки ще є можливість утримати приріст середньосвітової температури на рівні на 2°C вище, ніж до настання епохи індустріалізації. Для цього буде потрібно значно збільшити обсяги використання чистих і відновлюваних джерел енергії, перейти до збалансованого управління і забезпечити відновлення функціонуючих екосистем, таких як ліси, ґрунти і водно-болотні угіддя, які сприяють нейтралізації викидів парникових газів і водночас забезпечують адаптацію до тих кліматичних змін, яких вже не вдасться уникнути.

Підраховано, що у 2012 р. 5,7 млн осіб у всьому світі були безпосередньо чи опосередковано зайняті в глобальній індустрії відновлюваних джерел енергії – цифра, яка може потроїтися до 2030 р. Інвестування в лісове господарство або у збалансоване сільське господарство, включаючи органічне землеробство, може також поліпшити екологічну ситуацію, допомогти у боротьбі зі зміною клімату, створити нові робочі місця і забезпечити подальшу підтримку в процесі досягнення ЦСР-13.

Ціль 14.

Забезпечити збереження та збалансоване використання океанів, морів і морських ресурсів для сталого розвитку

Моря і океани є джерелом найважливіших природних ресурсів, в тому числі продуктів харчування, ліків й інших продуктів. Моря і океани є дихальною системою планети, виробляючи кисень і поглинаючи вуглекислий газ і відходи. Океани поглинають 30% всього існуючого в природі вуглекислого газу, а морський фітопланктон виробляє 50% кисню, необхідного для підтримання життя. Океани і моря впливають на клімат і температуру повітря і тим самим забезпечують умови життя на планеті для різ-

них видів. Прибережні екосистеми виконують роль буферів, що знижують збитки від штормів.

Водночас до 40% світових океанів потерпають від результатів діяльності людини, в тому числі від забруднення, виснаження рибних запасів і втрати прибережних місць перебування. Збільшення обсягів сміття, що скидається в океани, значним чином впливає на біорізноманіття та економіку. Тварини можуть заплутатися у сітках чи пластикових відходах або спробувати вживати відходи як їжу, що призводить до смерті або втрати здатності до розмноження. Близько 20% коралових рифів були знищені, і можливості їх відновлення відсутні. Ще 24% рифів піддаються безпосередньому ризику загибелі внаслідок діяльності людини. Неналежне управління морськими ресурсами призводить до надмірного вилову риби.

Океани і моря відіграють значну роль у підтриманні соціального благополуччя. Більше 40% світового населення, або 3,1 млрд осіб, проживають у 150-ти прибережних або острівних країнах, на відстані не більше ніж 100 км від узбережжя. Морські рибні запаси безпосередньо або побічно забезпечують зайнятість понад 200 млн осіб. Протягом всієї історії океани і моря були важливими торговими і вантажними шляхами.

Океани і моря грають виняткову роль у підтриманні економічного добробуту як окремих країн, так і світу в цілому. Обороти від економічної діяльності, пов'язаної з використанням морських ресурсів, становить щорічно від 3 до 6 трлн доларів США. При цьому мова йде про внесок у важливі галузі світової економіки.

Для збереження біорізноманіття та забезпечення збалансованості риболовства необхідно створювати ефективні та керовані на рівноправній основі системи зон, що знаходяться під державною охороною. Це сприятиме скороченню масштабів бідності через підвищення обсягів вилову риби, зростання рівня доходів та сприятливий вплив на здоров'я.

Завдяки збалансованому рибальству, виробництву відновлюваної енергії, екотуризму, а також екологічно дружньому вантажоперевезенню в деяких країнах підвищився рівень зайнятості, були поліпшені санітарні умови і водночас знизилися показники бідності, недоїдання і забруднення довкілля.

Ціль 15.

Забезпечити захист і відновлення наземних екосистем і сприяти їх збалансованому використанню; здійснювати збалансоване управління лісами; боротися з опустелюванням; припинити процес деградації земель і розпочати їх відновлення та зупинити втрати біорізноманіття

Боротьба зі збезлісненням, деградацією ґрунтів, опустелюванням і захист біорізноманіття – це справа комплексна: здорові екосистеми є наріжним каменем у боротьбі з бідністю. Вони необхідні для ведення збалансованого та продуктивного сільського господарства, а також для забезпечення водних систем. Стихійні лиха, викликані тим, що екосистемам завдається шкода внаслідок діяльності людини і зміни клімату, вже щорічно завдають світу збитки у розмірі понад 300 млрд доларів США.

Близько 50% всіх робочих місць у світі пов'язані з сільським господарством, рибальством і лісництвом. Майже для 1 млрд осіб риба є основним джерелом тваринного білка, але рибні запаси зменшуються. Незважаючи на те, що три чверті 115-ти кращих світових сільгоспкультур залежить від запилення тваринами, а в основу більше 50% усіх медикаментів входять лікарські рослини, біорізноманіття зменшується внаслідок збезліснення і фрагментації лісів.

У багатьох культурах природні ландшафти тісно пов'язані з духовними цінностями, релігіями і традиційними навчаннями. Ліси та інші природні зони важливі для відпочинку та психічного благополуччя. Тому продумане управління природоохоронними територіями сприяє підтриманню здорового стану екосистем, що також є важливим для збереження здоров'я людей. Тому необхідно забезпечити участь місцевих громад у розвитку таких територій і управлінні ними.

Близько 31% суходолу на планеті вкрито лісами. Ліси не лише забезпечують продовольчу безпеку і притулок, а й грають ключову роль у боротьбі зі зміною клімату, допомагають зберегти біорізноманіття та є місцем проживання корінних народів. У лісах зосереджено понад 80% усіх видів тварин, рослин і комах, які проживають на суші. Приблизно для

1,6 млрд людей ліс є джерелом засобів до існування. Разом з тим, щорічно втрачається 13 млн га лісів. Збезлісення і деградація лісів призводять до втрати усіма видами їх місць існування, зниження якості прісної води, підвищення рівня ерозії ґрунтів, деградації земель і збільшення викидів вуглецю в атмосферу.

Збезлісення і опустелювання, викликані діяльністю людини і зміною клімату, є серйозною перешкодою на шляху до сталого розвитку і негативно впливають на життя і засоби для існування мільйонів людей, які ведуть боротьбу з бідністю.

Постійна деградація земель у посушливих районах призвела до опустелювання території площею 3,6 млрд га. Майже 75% населення Землі, що живе за межею бідності, відчуває безпосередній вплив деградації земель. 2,6 млрд людей безпосередньо залежать від сільського господарства, але при цьому 52% земель сільськогосподарського призначення страждають від деградації. Внаслідок посухи і опустелювання щороку втрачається 12 млн га землі (23 га за хвилину), на якій можна було б виростити 20 млн тон зернових.

Збезлісення і неоптимальне використання землі можуть вплинути на завдання, які стосуються ЦСР-3 (здоровий спосіб життя), ЦСР-2 (подолання голоду) і ЦСР-6 (збереження запасів води). Якщо й надалі будуть переважати вузькогалузеві підходи, а негативні побічні наслідки залишатимуться без уваги, простір для довгострокового розвитку ставатиме все обмеженішим. Міжгалузеві підходи, навпаки, можуть допомогти у реалізації відразу декількох цілей більш довготривалим і ефективним чином.

Також потребує захисту біорізноманіття, оскільки з 8300 відомих видів тварин 8% вимерли і ще 22% перебувають на межі вимирання. Біорізноманіття є основою великої кількості екосистемних послуг. Відповіді на зменшення біорізноманіття можуть мати різний характер – від емоційного до утилітарного. Наприклад, згідно з підрахунками, комахи та інші переносники пилку приносять аграрному сектору світової економіки більш 200 млрд доларів США щорічно. Три чверті ліків, що випускаються найчастіше, містять компоненти, вироблені з екстрактів рослин, які можуть опинитися під загрозою.

Біорізноманіття та залежні від нього екосистемні послуги можуть стати основою стратегій з адаптації до зміни клімату та зниження ризику стихійних лих, оскільки вони дають змогу знизити уразливість людей до зміни клімату. Також необхідно з повагою ставитися до дикої природи і користуватися лише тими можливостями екотуризму, які надаються на основі поваги і етичного ставлення до дикої природи.

Ціль 16.

Сприяти формуванню мирних та інклюзивних суспільств для сталого розвитку, забезпечити всім доступ до правосуддя і створити ефективні підзвітні та інклюзивні інституції на всіх рівнях

Побудова миролюбних, справедливих та інклюзивних суспільств є необхідною умовою досягнення ЦСР.

Насильство в усіх його формах значно впливає на суспільство, в тому числі на здоров'я дітей, їх розвиток і благополуччя, їхні можливості для процвітання. Насильство заважає соціальній інтеграції.

Збройне насильство і відсутність безпеки руйнівним чином впливають на розвиток будь-якої країни, що негативно позначається на її економічному зростанні і часто призводить до накопичення невдоволення в громадах.

Злочини, які ставлять під загрозу саму основу існування миролюбних суспільств (в тому числі вбивства, торгівля людьми та інші види організованої злочинності), а також дискримінаційні закони та практики негативно позначаються на всіх країнах. Навіть найбільші в світі демократичні режими стикаються з серйозними проблемами у справі боротьби з корупцією, злочинністю та порушенням прав кожної людини на території своїх країн.

Люди в усьому світі мають бути вільні від страху перед усіма формами насильства, відчувати себе в безпеці та мати можливість жити своїм життям, незалежно від своєї етнічної приналежності, віросповідання або сексуальної орієнтації.

Корупція, хабарництво, розкрадання і ухилення від сплати податків обходяться країнам,

що розвиваються, приблизно в 1,26 трлн доларів США. Цю суму можна було б використати на те, щоб не менше ніж на 6 років підвищити рівень життя тих, хто живе менш ніж на 1,25 доларів США в день.

Відсутність доступу до правосуддя означає, що конфлікти залишаються невирішеними і що люди не можуть отримати захист і відшкодувати збитки. В установах, які не функціонують відповідно до чинної нормативно-правової бази, спостерігається схильність до сваволі та зловживання владою, порушується їх здатність надавати державні послуги для всіх. Серед установ найбільш корумпованими є судові органи і поліція. Національні та місцеві установи повинні бути підзвітними і готовими надавати основні послуги сім'ям і громадам на справедливій основі і без необхідності давати хабарі.

Для досягнення ЦСР-16 необхідні ефективні та інклюзивні державні інституції, здатні забезпечити якісну освіту та охорону здоров'я, справедливу економічну політику і надійний захист довкілля. Для досягнення миру, справедливості та відкритості важливо, щоб уряди, громадянське суспільство і громади здійснювали спільну роботу з реалізації довгострокових рішень, спрямованих на скорочення масштабів насильства, відправлення правосуддя, боротьбу з корупцією і забезпечення загальної участі на постійній основі.

Необхідно гарантувати свободу вираження думок в приватному та суспільному житті. Люди повинні мати можливість брати участь у прийнятті рішень, які впливають на їхнє життя. Закони та політика повинні застосовуватися без дискримінації в будь-якій формі. Врегулювання суперечок має здійснюватися на основі діючих політичних і судових систем.

Ціль 17.

Зміцнити засоби впровадження та активізувати Глобальне партнерство для реалізації ЦСР

Для успішної реалізації Порядку денного зі сталого розвитку на період до 2030 р. необхідно без зволікання перейти від зобов'язань до дій. Для цього необхідні міцні, інклюзивні та всебічні партнерства на всіх рівнях. Перехід до сталого розвитку неможливий без налагодження на глобальному, регіональному та місцевому

рівнях всеохоплюючих партнерських відносин між урядами, приватним сектором і громадянським суспільством. Ці відносини мають бути побудовані на принципах і цінностях, загальному баченні та спільних цілях, орієнтованих на задоволення інтересів людства і планети.

Порядок денний зі сталого розвитку на період до 2030 р. і його 17 цілей є загальними і закликають до дій усі країни – як розвинуті, так і ті, що розвиваються. Буде необхідно мобілізувати як існуючі, так і додаткові ресурси у сфері технічного розвитку, фінансів, нарощування потенціалу, а розвинуті країни повинні будуть виконати свої зобов'язання з надання офіційної допомоги для розвитку. Багатосторонні партнерства матимуть важливе значення для оптимізації взаємозв'язків між ЦСР заради підвищення їх ефективності та результативності й прискорення ходу досягнення цих цілей. У кожній країні мають проводитися регулярні огляди прогресу за участю громадянського суспільства, ділових кіл і представників різних заінтересованих груп.

Характерною особливістю ЦСР є їх універсальність і спрямованість на інтеграцію трьох аспектів сталого розвитку та на головні завдання: зниження рівня нерівності всередині країн і між ними, забезпечення збалансованих моделей споживання і виробництва, а також збереження та збалансоване використання природних ресурсів. Важливою особливістю цих цілей є їх орієнтованість на інклюзивність – процес участі всіх людей в житті соціуму, коли всі заінтересовані сторони беруть активну участь у громадському житті. ЦСР спрямовані на створення інклюзивних інституцій, які стимулюють участь великих груп населення в економічній активності на відміну від екстрактивних інституцій, які спрямовані на те, щоб отримати максимальний дохід від експлуатації однієї частини суспільства і направити його на збагачення іншої частини.

Для реалізації ЦСР необхідно вжити термінових заходів щодо мобілізації ресурсів, які належать приватним компаніям. Необхідно здійснити довгострокові інвестиції, в тому числі іноземні, у найважливіших секторах. До їх числа відносяться збалансована енергетика, інфраструктура і транспорт, а також інформаційно-комунікаційні технології. Державний сектор повинен задати чіткий напрямок змін. Для залучення інвестицій необхідно модер-

нізувати механізми перевірки та контролю, правові норми і системи стимулів, що сприяють здійсненню таких інвестицій. Необхідно

зміцнити національні наглядові механізми, такі як ревізійні установи та наглядові функції законодавчих органів.

2.2. НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Після Саміту ООН зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2015 р.) перед країнами-членами ООН постало нове завдання – адаптувати визначені на глобальному рівні цілі до національних умов і особливостей. На національному рівні ЦСР відіграють важливу роль, оскільки вони можуть:

- бути інструментом інтеграції трьох складових сталого розвитку;
- застосовуватися в якості керівних принципів в процесі співробітництва в цілях розвитку;
- сприяти формуванню національної політики;
- сприяти подоланню проблем, які призводять до незбалансованості розвитку;
- сприяти виділенню коштів з національного бюджету;
- бути інструментом для аналізу результативності національної політики.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. В Україні відбулося формування ЦСР на 2016–2030 роки, а також відповідних завдань і показників для моніторингу досягнення цілей. У 2016 р. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України ініціювало та координувало інклюзивний процес обговорення цілей сталого розвитку. За результатами проведеної роботи з адаптації ЦСР до умов України було підготовлено Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», в якій було визначено національну систему ЦСР. Ця система містить 17 цілей, 86 завдань національного розвитку і 172 показники для їх моніторингу (див. Додаток 1).

Нові цілі в Україні мають забезпечити інтеграцію зусиль з економічного зростання,

прагнення до соціальної справедливості та раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства. Національні показники допоможуть відстежувати хід виконання цілей і завдань. Процес визначення завдань ЦСР та встановлення базового рівня для організації подальшого (на 15 років) моніторингу започаткував національний дискурс щодо вимірювання суспільного прогресу у цілому та удосконалення системи національної статистики. Необхідним є створення відкритої платформи для забезпечення широкої участі всіх заінтересованих у моніторингу досягнення цілей.

Важливим механізмом прискорення досягнення ЦСР є їхня ресурсна підтримка. Глобальна ЦСР-17 передбачає завдання: «Забезпечити, щоб розвинуті країни повністю виконали свої зобов'язання з надання офіційної допомоги з метою розвитку (ОДР), у тому числі взятє багатьма розвинутими країнами зобов'язання досягти цільового показника виділення коштів по лінії ОДР країнам, які розвиваються, на рівні 0,7% свого валового національного доходу (ВНД) і виділення ОДР найменш розвиненим країнам на рівні 0,15–0,20% свого ВНД; державам, які надають ОДР, пропонується розглянути питання про те, щоб поставити перед собою мету виділяти не менше як 0,2% свого ВНД по лінії ОДР для найменш розвинених країн». Тому для України, яка потенційно має стати реципієнтом такої допомоги, дуже актуальна сьогодні інкорпорація ЦСР в українське законодавство та стратегії і програми галузевого й регіонального розвитку. Важливо визначити чіткі індикатори досягнення цілей, а також встановити потрібний рівень фінансування заходів для їх досягнення. Такий вид підтримки має розширити й залучити ресурси приватного бізнесу, що, своєю чергою, істотно підвищить ефективність підтримки сталого розвитку.

Розділ 3

ЗАВДАННЯ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Уряд України узяв на себе зобов'язання щодо реалізації ЦСР на національному та регіональному рівнях з огляду на національні особливості, можливості розвитку та враховуючи національні стратегії і пріоритети. Таким чином, головним завданням на сьогодні є – адаптувати визначені на глобальному рівні ЦСР та систему їх моніторингу до реалій України.

Основні завдання переходу України та її регіонів до сталого розвитку:

- створення правових засад переходу до сталого розвитку через удосконалення чинного законодавства та економічних механізмів регулювання сталого розвитку;
- удосконалення соціальної інфраструктури регіону з метою створення умов для розвитку дошкільного виховання, освіти, культури, охорони здоров'я, відпочинку;
- підвищення рівня забезпеченості житлом згідно і з потребами і можливостями різних верств населення;
- удосконалення виробничої інфраструктури із забезпеченням її економічної ефективності і соціальною орієнтацією;
- розроблення Концепції збереження людського потенціалу регіону, головною ідеєю якої має бути визнання якісного відтворення людського потенціалу в програмних документах як основного ресурсу сталого розвитку регіону та держави;
- розроблення та впровадження науково обґрунтованої програми розвитку трудового потенціалу, адекватного перспективним потребам економіки регіону;
- впровадження гнучкої форми зайнятості з метою розв'язання проблем безробіття та оптимізації використання робочої сили в регіоні;
- розроблення та запровадження комплексу заходів щодо реформування ринку праці регіону з метою підвищення його адаптивності до вимог попиту на трудові ресурси;
- надання господарюючим суб'єктам значного ступеня самостійності у виборі та реалізації їх діяльності, що відповідає інтересам сталого розвитку регіону;
- створення системи моніторингу сталого розвитку;
- проведення наукових досліджень, що сприятимуть вирішенню соціально-економічних та інших питань забезпечення сталого розвитку регіону;
- створення інформаційних систем з використання наукових досліджень, інформації про регіони, які мають досвід щодо забезпечення їх сталого розвитку;
- провідна роль регіональних органів влади у здійсненні цілей і завдань сталого розвитку, вдосконалення систем управління, політичних механізмів прийняття й реалізації рішень щодо сталого розвитку;
- підвищення координованості та ефективності діяльності держави, регіонів, приватного бізнесу і суспільства;
- здійснення міжнародного співробітництва щодо забезпечення сталого розвитку регіону;
- удосконалення чинного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань забезпечення сталого розвитку регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості регіонів шляхом створення умов для використання сильними регіонами власних можливостей розвитку;
- оцінка господарської ємності регіональних екосистем країни, визначення припустимого антропогенного впливу на них;
- ефективна підтримка депресивних регіонів, створення умов для скорочення їх відставання і подолання наявних негативних тенденцій;
- створення системи інститутів, необхідних для становлення й розвитку ринкової економіки, що дає змогу вирішувати завдання підвищення рівня життя людей, модернізації виробництва, безпеки країни й регіонів та забезпечувати сталий розвиток;

- розвиток підприємництва в регіоні як активізатора для створення нових робочих місць, умов для самореалізації людини, формування середнього класу;
- проведення відповідних наукових досліджень і створення розробок, сконцентрованих на найважливіших довгострокових міжгалузевих програмах регіону;
- зниження ресурсомісткості та імпортомісткості промислового виробництва;
- підвищення конкурентоспроможності промислової продукції експортної спрямованості;
- науково-технічне забезпечення розвитку регіональної сировинної бази, охорона здоров'я й довкілля;
- ефективне функціонування реального сектору економіки регіону в умовах його екологізації;
- здійснення регіональної інвестиційної політики відповідно до спеціальних державних програм, проектів залучення іноземних інвестицій для розвитку малого й середнього підприємництва, а також з урахуванням програм, що реалізуються в інвестиційній сфері міжнародними фондами та організаціями;
- залучення в регіон зовнішніх запозичень з розширенням інвестиційної спрямованості;
- створення рівних і прогнозованих умов економічної діяльності в регіоні;
- підвищення інноваційної активності й стимулювання випереджаючого розвитку високотехнологічних секторів економіки регіону;
- стимулювання процесів реструктуризації і реформування підприємств регіону, підвищення їх ефективності;
- сприяння розвитку малого і середнього підприємництва в регіоні;
- забезпечення структурно-асортиментної збалансованості виробництва і споживання найважливіших продовольчих і непродовольчих товарів з урахуванням потреб конкретних груп населення;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на основі модернізації виробництва;
- реструктуризація і вдосконалення організаційних структур зі створенням невеликих і середніх підприємств, що випускають товари для конкретних груп споживачів.

Основою сучасного регіонального управління стають інноваційні підходи до управління, стосовно яких для досягнення ЦСР необхідно:

- спрямувати увесь комплекс управлінських рішень щодо забезпечення регіонального сталого розвитку на основну стратегічну ціль – підвищення якості життя населення регіону;
- застосовувати методи адаптивного регіонального стратегічного планування як соціально-економічного процесу, який враховує регіональні закономірності розвитку;
- розвивати як традиційні галузі регіону, так і інноваційні технології;
- залучати громадськість до процесу стратегічного планування сталого розвитку регіону, активно застосовувати державно-приватне партнерство і взаємодію з науковими установами;
- реалізовувати на регіональному рівні пріоритетних національних проектів з адаптацією державної політики, програм і економічних моделей сталого розвитку до регіональних умов;
- виробляти економічні стратегії за активної взаємодії органів державної влади для досягнення якісного економічного зростання як одного з найважливіших показників сталого розвитку регіону;
- удосконалювати міжбюджетні стосунки під час розроблення пріоритетних напрямів сталого розвитку, що є інноваційним інструментом побудови ефективної регіональної економіки і пов'язано з фінансовим забезпеченням функцій органів регіональної влади;
- сталий розвиток регіону потребує науково обґрунтованої та ефективної стратегії розвитку.

Програми/стратегії сталого розвитку необхідно розробляти у рамках діючої системи державних прогнозів і програм соціально-економічного розвитку і як самостійний програмний документ, спрямований на розв'язання як усього комплексу соціальних, економічних, екологічних проблем, так і самостійних, найбільш проблемних ситуацій у конкретній області/місті/селі/громаді.

Розділ 4

СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Стратегічний рівень управління сталим розвитком потребує ґрунтовного розуміння концепції сталого розвитку та її наслідків. Зовсім не обов'язково складати повний перелік необхідних дій і намагатися впровадити їх всі одразу. Важливіше забезпечити, щоб кроки у прийнятті політичних рішень були зроблені у напрямку до сталого розвитку, а не від нього, як це дуже часто відбувається. Тому стратегічний підхід до сталого розвитку спрямований на видозміну всієї філософії мислення та політичної діяльності, що передбачає перехід:

- від розроблення та виконання незмінних планів, що швидко застарівають, до створення адаптивної системи, яка може постійно вдосконалюватися;
- від погляду, що лише держава є відповідальною за розвиток, до визнання того, що це є відповідальністю всього суспільства;
- від централізованого та контрольованого процесу прийняття рішень до поширення прозорих переговорів, співпраці та узгоджених дій;
- від фокусування на прийнятті законів чи інших нормативних актів до зорієнтованості на якісні результати управлінських процесів і процесів участі громадськості;
- від галузевого до інтегрованого планування;
- від зосередження на дорогих проектах (і, відповідно, залежності від зовнішньої допомоги) до розвитку, який визначається та фінансується, виходячи насамперед з власних можливостей країни.

Основні сучасні принципи та підходи, що застосовуються в міжнародній практиці стратегічного регіонального розвитку:

- Врахування тенденцій та перспективних напрямів розвитку, визначених в основних стратегічних документах країни, регіону.
- Дотримання принципів сталого розвитку, що передбачає забезпечення балансу у вирішенні економічних, соціальних та екологічних проблем шляхом найбільш раціональ-

ного та ефективного використання наявних ресурсів та можливостей в інтересах теперішнього та майбутніх поколінь мешканців регіону та країни в цілому.

- Концентрація зусиль та ресурсів на пріоритетні напрямки розвитку та точки зростання.
- Врахування культурних, історичних, суспільно-політичних, економічних особливостей та традицій конкретної території.
- Використання передового міжнародного та національного досвіду стратегічного планування та регіонального розвитку.
- Широка громадська участь в процесі розробки, обговорення і реалізації стратегій, що передбачає ефективну взаємодію влади, бізнесу, громадських організацій, наукових кіл тощо.

Особливостями запропонованого підходу до розробки регіональних стратегій є:

1. Сучасна стратегія є продуктом партнерства представників представницької та виконавчої влади регіону, керівників найбільших підприємств, банків, асоціацій бізнесу, університетів, наукових організацій, ЗМІ, громадських та неурядових організацій, громадських активістів.
2. Стратегія, по суті, представляє собою договір, за яким різні гілки влади, ділові кола, громадські та інші задіяні організації беруть на себе зобов'язання за спільним просуванням прийнятих або найважливіших (стратегічних) проектів та заходів. Стратегія – це договір суспільної згоди, інструмент організованого, прозорого діалогу влади, бізнесу та регіональної спільноти.
3. Стратегія повинна, з одного боку, бути своєрідною «проекцією майбутнього», з іншого – чітким індикатором дії «тут і зараз» для досягнення поставлених цілей.
4. Інструментом реалізації стратегій є, в першу чергу, План реалізації Стратегії (який приймається разом зі стратегією), а також програми соціально-економічного розвитку, комп-

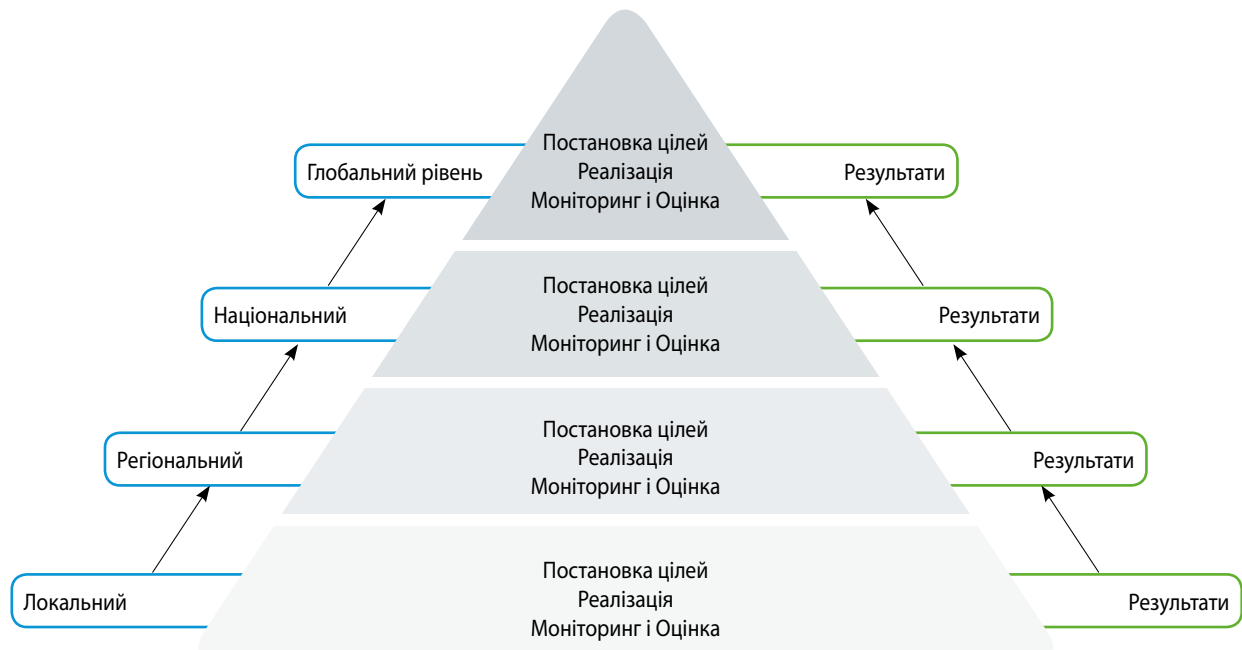

лексні цільові програми розвитку окремих галузей чи сфер (наприклад, програми інноваційного розвитку), бізнес-плани та проекти комерційних та громадських організацій.

Відповідно до викладеного вище принципу, регіональна стратегія є документом суспільної згоди, в ідеальному варіанті – взаємовигідним договором, підписаним його учасниками, які тим самим приймають зобов'язання щодо його виконання.

Модель стратегічного управління, зокрема, сталого розвитку, є багаторівневою та завжди має ієрархічний характер. Це потребує впровадження дієвого багаторівневого механізму прийняття рішень, вертикальної та горизонтальної координації, а також взаємодії та залучення великої кількості учасників до процесу формування та реалізації політики та стратегії сталого розвитку з урахуванням глобальних ЦСР.

Рис. 1. Ієрархія стратегій сталого розвитку

Для успішного досягнення ЦСР вирішальне значення матиме їх включення в національні стратегії та плани загальнодержавного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів. Цей процес вимагає:

- чіткої вертикальної інтеграції та координації дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- горизонтальної інтеграції та координації дій щодо поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку, так звана екологізація всіх напрямів розвитку суспільства (влади, бізнесу, організацій громадянського суспільства).

Основними формами реалізації стратегічного підходу до сталого розвитку є розроблення **національної стратегії сталого розвитку, що базується на ЦСР адаптованих до України** та формування **відповідної державної політики сталого розвитку**.

Стратегічне державне управління є новою моделлю врядування та формування державної політики. Характерними рисами цієї моделі є:

- поєднання формальних стратегічних документів з гнучким стратегічним процесом;
- розроблення стратегій і планів тими структурами, які є відповідальними за їх виконання;

У багатьох країнах ЄС горизонтальна інтеграція проявляється у створенні міжвідомчих інституцій, відповідальних за реалізацію положень стратегії сталого розвитку на різних територіальних рівнях.

- інтеграція різних політик шляхом розроблення міжгалузевих стратегій та створення відповідних структур і механізмів;
- впровадження стратегії є інтегральною частиною стратегічного процесу;
- участь багатьох заінтересованих сторін;
- моніторинг виконання та огляд результативності.

У сучасних умовах стратегічне управління є важливим інструментом, який може бути використаний для розвитку території в умовах швидких змін у зовнішньому середовищі.

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

На сьогодні в Україні відсутня нормативно встановлена єдина державна система стратегічного планування. Законодавчу базу з

питань розроблення стратегічних та програмних документів розвитку регіонів (областей) та територіальних громад в Україні складають:

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;
- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- Закон України «Про засади державної регіональної політики»;
- Бюджетний кодекс України, стаття 24-1.
- Закон України «Про державні цільові програми»;
- Закон України «Про прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку»;
- Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015,
- Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»;
- Постанова КМУ від 7 жовтня 2015 р. № 821 «Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»;
- Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів»;
- Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів»;
- Наказ Мінрегіону від 31.03.2016 № 79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації».
- Наказ Мінрегіону від 30 березня 2016 року N 75 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади».

Відповідно до зазначених нормативних актів, система прогнозних, стратегічних та програмних документів соціально-економічного

розвитку регіонів та територіальних громад включає наступне:

Територіальний рівень управління	Назва документу стратегічного планування та програмування
<i>Обласний рівень</i>	Стратегія регіонального розвитку області на період до 2020 року План заходів з реалізації у 2015–2017 рр. Стратегії розвитку відповідної області на період до 2020 року Цільові регіональні програми розвитку окремих сфер на середньостроковий період Програма економічного і соціального розвитку області на відповідний рік
<i>Рівень територіальних громад міст</i>	Стратегія розвитку міста на довгостроковий період; План заходів з реалізації Стратегії розвитку відповідного міста на середньостроковий період; Цільові програми розвитку окремих сфер в містах; Програма економічного і соціального розвитку міст на відповідний рік
<i>Рівень об'єднаних територіальних громад</i>	Стратегія розвитку об'єднаної територіальної громади на довгостроковий період План (програма) соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади на коротко- та середньостроковий період

Пріоритетні завдання щодо досягнення ЦСР:

1. Приведення стратегічних документів соціально-економічного розвитку (галузеві стратегії, стратегії розвитку областей, міст, ОТГ) у відповідність до ЦСР України.
2. Встановлення чітких вимірюваних показників досягнення цілей та завдань в рамках реалізації таких стратегій відповідно до індикаторів, встановлених у ЦСР України.
3. Забезпечення інклюзивності процесу – широке залучення до реалізації ЦСР приватного бізнесу та суспільства, партнерство на міжнародному рівні.
4. Забезпечення ефективного управління розвитком території; підвищення інститу-

ційної спроможності публічної влади та бізнесу, обізнаності суспільства з цих питань. Інтеграція ЦСР у стратегічні документи на субнаціональному рівні та, особливо, на рівні територіальних громад (базовому, найнижчому рівні) є складним процесом, що потребує узгодженості та чітких дій місцевої влади, громадськості та бізнесу. В якості загального алгоритму поетапного узгодження стратегічних цілей розвитку територіальних громад із ЦСР може бути використаний (з урахуванням специфіки сфери публічного управління) підхід, що був розроблений Глобальною Ініціативою зі Звітності, Глобальним договором ООН та Всесвітньою радою підприємців зі сталого розвитку (WBCSD) для сфери бізнесу.¹

АЛГОРИТМ ВРАХУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦСР В СТРАТЕГІЧНИХ І ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ ОБЛАСТЕЙ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Крок 1 Усвідомлення ЦСР	Що таке ЦСР? Чому ЦСР важливі для громад? Засадничі сфери відповідальності
Крок 2 Визначення пріоритетів	Картування проблем Вибір індикаторів та збір даних Визначення пріоритетів
Крок 3 Встановлення цілей	Визначення набору цілей та ключових показників результативності Визначення вихідних даних Оголошення про зобов'язання щодо ЦСР
Крок 4 Інтегрування	Впровадження ЦСР Інтеграція принципів сталого розвитку у всі види діяльності Долучення до партнерства всіх
Крок 5 Звітність та поширення інформації	Ефективне звітування та комунікація Інформування щодо виконання ЦСР

¹ www.sdgcompass.org
https://sdgcompass.org/wp-content/uploads/2016/09/SDG_Compass_Guide_Ukrainian.pdf

КРОК 1. «УСВІДОМЛЕННЯ ЦСР»

Починати процес інтеграції регіональних та місцевих (локальних) стратегічних та програмних документів до ЦСР доцільно з інформаційно-просвітницької кампанії для представників влади та громади щодо мети, принципів, сутності, механізмів досягнення ЦСР на глобальному та національному рівнях, а також щодо міжнародного досвіду запровадження у процес стратегічного планування концепції сталого розвитку. Інформаційно-просвітницьку роботу

може ініціювати та проводити місцева влада, громадські організації, вітчизняні та міжнародні експерти з питань стратегічного планування сталого розвитку, в тому числі за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги.

Формами такої роботи можуть бути: круглі столи, громадські слухання, інформаційні семінари та тренінги-практикуми за участі широкого кола представників всіх потенційних партнерів, медійне супроводження (публікації у ЗМІ, запровадження інформаційних телевізійних та радіо програм, прес-конференції, брифінги тощо).

Серед аргументів щодо необхідності врахування стратегічних та програмних документів регіонального та місцевого рівня можна навести наступне:

- ✓ Інкорпорування ЦСР в стратегічні документи забезпечує визначення майбутніх можливостей регіонів (територіальних громад) в контексті глобального розвитку.
- ✓ Цілі ООН увійшли до програм урядів багатьох країн, потрапили до «порядку денного» великих міжнародних фінансових, благодійних організацій, стали мапою дій для світової спільноти. ЦСР мають на меті змінити русло глобальних, державних та приватних інвестицій в напрямку викликів, які вони покликані подолати. Таким чином, вони окреслюють зростаючі інвестиційні можливості для місцевої влади та ринки для підприємств, які можуть запропонувати інноваційні рішення та сприяти трансформаційним змінам.
- ✓ ЦСР визнають ключову роль громад міст, яку вони можуть і повинні відігравати в їх досягненні (ЦСР-11 «Сталий розвиток міст і громад»).
- ✓ ЦСР відображають очікування учасників процесу та майбутній політичний напрямок подій на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівні.
- ✓ Реалізація ЦСР сприяє суспільній та економічній стабілізації. Глобальні виклики сталого розвитку вже самі по собі є підґрунтям для переходу місцевої влади на інноваційну модель управління та відкриває ринкові можливості для місцевого бізнесу, який здатний розробляти та втілювати інноваційні й ефективні рішення. До таких відносяться:
 - інноваційні технології для підвищення рівня енергоефективності, відновлюваної енергії, енергозбереження, еко-будівництво та сталий транспорт тощо;
 - заміна виготовлених та оброблених у традиційний спосіб продуктів на такі, що вироблені з застосуванням новітніх технологій, що зменшують обсяги викидів і відходів.

Розвиток інноваційної, «зеленої» економіки сприятиме підвищенню рівня освіти, створенню робочих місць, зменшенню бідності, ощадливому використанню природних ресурсів, збільшенню надходжень до бюджетів тощо.

- ✓ Використання спільної мови та досягнення спільної мети. Завдяки тому, що ЦСР формують єдине розуміння пріоритетів та загальної мети у всіх напрямках сталого розвитку, вони також можуть допомогти в налагодженні більш ефективного партнерства між урядами, організаціями громадського суспільства та іншими компаніями.

На першому етапі головним завданням є усвідомлення органами місцевої влади, бізнесом, організаціями громадянського суспільства, кожним членом суспільства необхідності, доцільності та значущості впровадження ЦСР до процесу стратегічного планування та програмування.

Врешті, ініціаторам процесу треба дати зрозумілу та переконливу відповідь на питання: чому глобальні ЦСР важливі для регіонів та громад?

Важливим є також визначення базових принципів діяльності та сфери відповідальності всіх потенційних партнерів. Серед них

головний принцип – діяти згідно чинного законодавства, дотримуватись визнаних на міжнародному рівні мінімальних стандартів та поважати права людини незалежно від місця проживання або ведення ділової активності.

Першочерговим пріоритетом влади та бізнесу завжди повинно бути реагування на негативний вплив на навколишнє середовище та людину, пов'язаний із економічною діяльністю.

Слід взяти до уваги, що можливості місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо запровадження ЦСР на території їх юрисдикції мають певні обмеження відповідно до законодавчо встановлених повноважень. Наприклад, вирішення економічних, соціальних чи екологічних проблем, пов'язаних із діяльністю підприємств державної форми власності, які розташовані на території громади, необхідно здійснювати місцевій владі в партнерстві із профільним центральним органом виконавчої влади. Те саме стосується земельних, лісових та інших природних ресурсів, об'єктів культурної спадщини тощо. Поза межами повноважень органів місцевої влади знаходяться також питання законодавчого врегулювання економічних, екологічних, соціальних проблем, пов'язаних із запровадженням на державному рівні принципів сталого розвитку.

Аналогічно необхідним є визнання сфери своїх зобов'язань щодо реалізації ЦСР з боку представників бізнесу, бюджетних установ, наукових кіл, громадських організацій, кожного члена громади.

Наявність значної кількості зацікавлених сторін та партнерів вимагає створення на першому початковому етапі міжвідомчої робочої групи (комісії) з питань інтегрування ЦСР в процес стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях із залученням представників експертного середовища, бізнесу, громадських організацій. Зазначена група (комісія) має забезпечити організаційно-методичне супроводження процесу інтегрування ЦСР до стратегій розвитку.

КРОК 2 «ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ»

Не всі 17 глобальних та національних ЦСР будуть однаково актуальними для субнаціонального рівня. Конкретні пріоритети сталого розвитку регіонів та територіальних громад

визначаються на основі аналізу актуальних проблем в рамках 3-х компонентів сталого розвитку – економічних, соціальних, екологічних, що є характерними для кожної відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Метою роботи на даному етапі є визначення «слабких місць», ліквідація яких потребує першочергового спрямування зусиль. Цей процес повинен допомогти зацікавленим сторонам в розробці стратегій, програм і проектів, спрямованих на реальні проблеми і правильне виявлення їх причин. Для цього зацікавленим сторонам, до того як приступити до розробки цілей і завдань або планування стратегій слід провести ретельний причинно-наслідковий аналіз проблем та ситуації.

Аналіз проблем сприятиме:

- чіткому розумінню не тільки суті проблем, але і їх першопричин, і пов'язаних з ними обмежень;
- визначенню реальних масштабів і складності проблеми, а також взаємозв'язків між різними факторами, що впливають на проблему, та ступеня впливу цієї проблеми на різні верстви населення;
- визначенню коротко-, середньо- та довгострокових заходів, які можуть бути необхідні для забезпечення сталого вирішення проблеми;
- встановленню партнерських відносин, які можуть бути необхідні для ефективного рішення проблеми;
- оцінці ресурсів, які можуть бути необхідні для розв'язання проблем і їх причин.

Крім того, аналіз проблем відіграє важливу роль в досягненні взаєморозуміння між зацікавленими сторонами: дуже важко виробити спільне бачення і стратегію, якщо немає спільного розуміння проблеми і її причин. Результати роботи з визначення проблем оформлюється у вигляді окремого документу – списку виявлених проблем.

Наступним етапом є здійснення пріоритетизації проблем. Мета ранжування пріоритетів полягає в тому, щоб по-перше, підтвердити дійсну важливість визначених проблем для зацікавлених сторін в регіональному, місце-

вому або громадському масштабі, і по-друге, визначити рішення яких проблем потребуватиме першочергової підтримки. Деякі з проблем можуть виявитися взаємопов'язаними, а деякі можуть бути причиною або наслідком іншої проблеми, а отже необхідним є встановлення ієрархії проблем від головних до другорядних. Пріоритизація проблем здійснюється робочою групою відкрито із залученням широких кіл громадськості шляхом проведення фокус-груп, опитування громадян, проведення громадських обговорень тощо. Після формування ієрархії проблем за їх важливістю формується список пріоритетних проблем.

Цей список є основою для визначення пріоритетних напрямів сталого розвитку регіону або громади на певний визначений період часу.

Зацікавленим сторонам слід провести **причинно-наслідковий аналіз кожної обраної пріоритетної проблеми**. Існує багато різних моделей аналізу проблем. Однією з них є «дерево проблем». Основною метою використання цих моделей є вивчення основних *причин* і *наслідків* проблем для якісної розробки рішень. Правильно вибудована причинно-наслідкова діаграма аналізу проблеми полегшить в подальшому процес складання карти результатів.

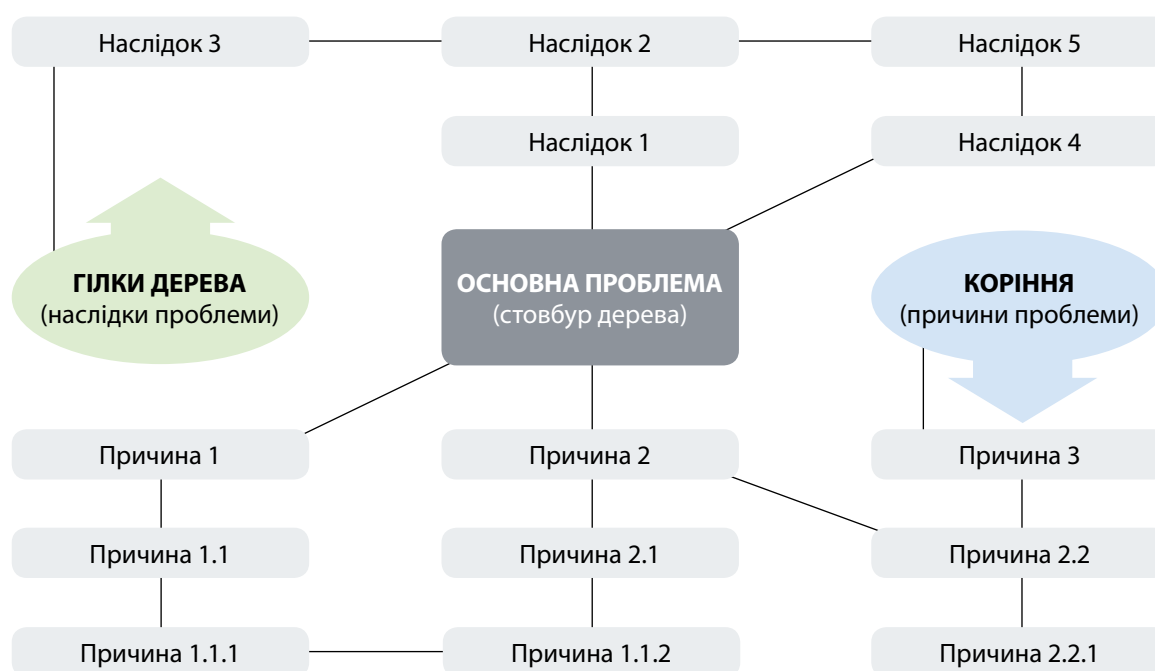
Формування карти результатів – це процес складання переліку очікуваних позитивних результатів вирішення кожної з основних

проблем. Для формування карти результатів можна використати дерево проблем, складене раніше. Кожну проблему, зазначену на стовбурі дерева, можна переформулювати в безпосередній позитивний результат з довгостроковими позитивними наслідками. Наприклад, якщо проблема виражена, як «низький рівень суспільної довіри та участі в процесах управління», прямим позитивним результатом цього може стати «збільшення суспільної довіри та участі в процесах управління». У свою чергу це може *привести* до довгострокових позитивних результатів, таких як «більш широка участь громадян, в тому числі ВПО, учасників АТО, інших соціальних груп, у партиципаторному управлінні», «більш суворе дотримання податкового законодавства, збільшення податкових надходжень».

По суті, карта результатів (іноді іменована як «дерево результатів»), є протилежністю древа проблем. З точки зору технології цілком допустимим в процесі планування є складання карти результатів перефразовуючи кожну проблему, її причину і наслідки в позитивний результат.

Після формування карти результатів за кожною з пріоритетних проблем розробляється **загальна таблиця результатів за стратегічним або програмним документом в цілому**. Цей процес передбачає визначення не лише очікуваних результатів, а й показників та індикаторів їх вимірювання, вихідних даних, очікуваних результатів, ризиків та припущень.

Рис. 2. Схема побудови дерева проблем регіону або територіальної громади.

Для формулювання результатів та визначення показників прогресу можна використати форму

таблиці, наведену нижче. Заповнити таблицю доцільно по кожному головному результату.

Таблиця 2. Рамка результатів

Результати	Показники	Вихідні дані	Мета	Засоби перевірки	Ризики і припущення
Формулювання результатів впливу (Максимальна користь для цільової групи населення)	Визначення рівня прогресу на підставі результатів впливу	Індикатор відповідного показника станом на початок реалізації стратегії/програми	Цільовий індикатор (орієнтовний результат) станом на певну дату у майбутньому	Джерело перевірки інформації (первинна звітність, дані офіційної статистики, дослідження тощо)	Припущення, що охоплюють широкий спектр питань від середньострокових результатів до результатів впливу. Ризик того, що потрібний результат впливу не буде досягнутий
Формулювання середньострокових результатів (Середньострокові зміни в ситуації розвитку)	Визначення рівня прогресу на підставі середньострокових результатів				Припущення, що охоплюють широкий спектр питань від коротко- до середньострокових результатів. Ризик того, що середньостроковий результат не буде досягнутий.
Мікрорезультати (Короткострокові результати; надані або забезпечені матеріали і послуги)	Визначення рівня прогресу на підставі мікрорезультатів				Припущення, що охоплюють широкий спектр питань від діяльності до мікрорезультатів. Ризик того, що мікрорезультати можуть бути не досягнуті.
Діяльність (Завдання, що виконуються для досягнення мікрорезультатів роботи)	Основні етапи або цілі досягнення мікрорезультатів				Передумови для здійснення діяльності

Показники для подальшого моніторингу досягнення цілей розвитку та їх результатів можна поділити на такі групи:

1) *показники внесків* – визначають тип, обсяги та частку виділених відповідно до запланованого кошторису ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, інформаційних, людських), які використовуються органом влади для виконання завдання стратегії/програми (наприклад: кількість коштів, витрачених для реалізації заходів програми; кількість прийнятих нормативних актів). У вітчизняному нормативному середовищі та управлінській практиці під терміном «показники внесків» прийнято розуміти насамперед фінансові показники реалізації стратегії/програми;

2) *показники продуктів* – характеризують кількість та тип робіт і послуг, вироблених у процесі реалізації заходів програми, та їх

безпосередніх користувачів (наприклад: кількість проведених семінарів та їх учасників; кількість наданих консультацій школярам, молоді, безробітним; кількість підприємців, які отримали доступ до кредитних ресурсів та їх обсяг; кількість безробітних, що отримали одноразову допомогу для започаткування власної справи);

3) *показники результатів* – відображають опосередкований вплив на бенефіціарів програми та регіону в цілому від реалізації заходів програми. Ці зміни сприймаються як такі, які відбулися не лише внаслідок реалізації програми, але й під впливом інших соціально-економічних та політичних змін.

Показники результатів поділяють на :

– показники наслідків – як правило, середньострокові зміни у сфері дії стратегії/програми,

що можуть стосуватися змін у поведінці бенефіціарів або в політиці органів влади, середовищі програми загалом (наприклад: збільшення частки суб'єктів малого підприємництва серед інших суб'єктів господарювання; кількість створених робочих місць);

– показники впливу – довгострокові зміни у сфері дії стратегії/програми та регіону в цілому, що демонструють, як правило, досягнення загальної мети програми (наприклад: питома вага малого підприємництва у ВРП регіону, зменшення рівня безробіття).

Важливо! Досягнення ЦСР вимірюється на основі показників впливу.

Загальні вимоги до індикаторів:

- 1 бути вимірними (тобто вимірювані в звичайних і широко використовуваних одиницях, наприклад, кг, га, млн. грн., тони, дні і тощо);
- 2 відповідати вимогам регулярності відстеження і враховувати періодичність або циклічність досліджуваного явища;
- 3 бути такими, що можуть бути перевірені та при необхідності перевірені ще раз незалежною оцінкою, іншими методами;
- 4 бути доступними і практичними при зборі даних (тобто мати розумну вартість, витрати для збору індикаторів повинні бути невисокими);
- 5 бути доречними і адекватними контексту, тобто відповідати предмету вивчення і бути тісно пов'язаними з відслідковуваними цілями, мати логічний зв'язок з цілями і завданнями процесу або явища, що вивчається;
- 6 бути надійними і об'єктивними, тобто повинні бути надійні джерела інформації, відповідальні за збір індикаторів;
- 7 при необхідності індикатор повинен піддаватися дезагрегуванню при аналізі отриманих результатів (тобто давати можливість розбивати індикатор на його окремі характеристики, такі, як стать, окремі суспільні групи, наприклад, внутрішньо переміщені особи, інваліди, діти тощо);
- 8 індикатор повинен бути чутливим до змін, які потрібно відстежити, але достатньо нечутливим – до побічних факторів/змін;
- 9 для результативності моніторингу індикатори повинні вказувати на прогрес в досягненні бажаного результату. Індикатори результату – конкретна міра вимірювання явища або процесу, яка вказує на дійсний прогрес в досягненні бажаного результату
- 10 індикатори повинні бути прості й зрозумілі для сприйняття.

КРОК 3. «ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІЛЕЙ»

Рекомендується, щоб обсяг цілей та завдань регіону або територіальної громади, пов'язаних зі сталим розвитком, перш за все був орієнтований на пріоритети, визначені в Кроці 2. Це забезпечить відповідний вплив результатів їх реалізації для позитивного внеску в досягнення ЦСР, а також для зменшення актуальних та потенційних негативних впливів.

Визначення стратегічних цільових орієнтирів сталого розвитку окремого регіону або громади доцільно проводити за таким алгоритмом:

1. Визначення набору цілей та ключових показників результативності. Виходячи із встановлених проблем та пріоритетів розвитку в рамках кожного елементу сталого розвитку доцільно провести порівняльний аналіз встановлених цілей та завдань із адаптованими національними ЦСР. У разі необхідності можна здійснити також аналіз на відповідність глобальним ЦСР.

Зазначену роботу доцільно проводити в рамках робочої групи закріпивши за відповідними спеціалістами в окремих сферах визначені пріоритети сталого розвитку регіону або громади.

Результати аналізу можуть оформити відповідно до таблиці 2:

Таблиця 3. Результати аналізу

№	Визначений пріоритет/ ціль та завдання з реалізації	ЦСР 1			ЦСР 2				...	...	ЦСР 15				ЦСР 16			ЦСР 127		
		1.1.	1.2.	1.3.	2.1	2.2	2.3	2.4	...		15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	17.1	17.2	17.3
	Ціль 1																			
	Завдання 1.1.																			
	Завдання 1.2.																			
	Завдання																			
	Ціль 2.																			
	Завдання 2.1.																			
	Завдання 2.2.																			
	Завдання																			

Метою зазначеного аналізу є встановлення ступеню відповідності визначених регіонами та територіальними громадами стратегічних пріоритетів розвитку загальним принципам сталого розвитку та адаптованим для національного рівня ЦСР. Це дозволить органам місцевої влади, бізнесу та громадськості визначити вектор розвитку регіону або територіальної громади в контексті ЦСР, прийнятих на національному та глобальному рівнях.

Враховуючи той факт, що на сьогодні в областях, містах та територіальних громадах схвалено та реалізується значна кількість різнопланових стратегічних та програмних документів, які не завжди узгоджуються між собою за цілями, завданнями та результатами, необхідним є проведення комплексного скринінгу всіх стратегічних та програмних документів регіонального та місцевого рівнів щодо врахування в них адаптованих для України ЦСР. Це дозволить оцінити наскільки політика місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, що відображена в прийнятих стратегічних та програмних документах відповідає ЦСР та забезпечує просування регіону або громади на шляху до сталого розвитку в контексті світових тенденцій.

В якості методології проведення скринінгу може бути використані рекомендації, визна-

чені в аналітичному дослідженні «Швидка комплексна оцінка з метою сприяння інтеграції ЦСР у національні плани розвитку країни»¹.

Роботу із проведення швидкої комплексної оцінки з метою сприяння інтеграції ЦСР у регіональні та локальні (місцеві) плани та програми областей та територіальних громад доцільно проводити відповідно до таких етапів:

1 етап. Огляд існуючих стратегій і програм та визначення сфер для здійснення змін: сканування мети, структури та змісту, а також стратегічних цілей і завдань існуючих стратегій, програм і планів на регіональному та місцевому рівнях, а далі їх порівняння з національними ЦСР та цільовими показниками для виявлення прогалів. Результати огляду можуть бути занесені до загальної таблиці (приклад наведено нижче).

2 етап. Встановлення цільових показників, адаптованих для регіонального та місцевого рівня та орієнтованих на досягнення показників ЦСР на національному рівні. Встановлення

¹ Rapid Integrated Assessment (RIA) to facilitate mainstreaming of SDGs into national and local plans, Version 20 April 2016.

Зазначений методологічний підхід був використаний при підготовці аналітичної доповіді «Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року», підготовленої Інститутом суспільно-економічних досліджень за підтримки Глобального екологічного фонду та у співпраці з Програмою розвитку ООН в Україні.

цільових показників для вимірювання прогресу на регіональному та місцевому рівнях є доволі складним завданням. Це спричинено браком достовірної статистичної інформації,

яка б відповідала вимогам відображення та вимірювання динаміки змін, що відбуваються в певних сферах в контексті досягнення ЦСР, особливо на рівні територіальних громад.

Таблиця 4. Результати огляду

№	Назва стратегії або програми/ цілі та завдання	ЦСР 1			ЦСР 2				...	...	ЦСР 15				ЦСР 16			ЦСР 127		
		1.1.	1.2.	1.3.	2.1	2.2	2.3	2.4	...		15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	17.1	17.2	17.3
1.	Стратегія розвитку _____ області до 2020 року																			
	<i>Ціль 1</i>																			
	Завдання 1.1.																			
	Завдання 1.2.																			
	Завдання																			
	<i>Ціль 2.</i>																			
	Завдання 2.1.																			
	Завдання 2.2.																			
	Завдання																			
2.	Програма розвитку туризму в _____ області на період до 2025 року																			
	<i>Пріоритетний напрям 1</i>																			
	Завдання 1.1.																			
	Завдання 1.2.																			
	Завдання																			
	<i>Пріоритетний напрям 2</i>																			
	Завдання 2.1.																			
	Завдання 2.2.																			
	Завдання																			

В умовах відсутності достатньої офіційної інформації та показників, що обраховуються Держстатом України та його територіальними органами, завдання визначення адекватних показників та індикаторів для моніторингу досягнення ЦСР потребує особливої уваги.

Робоча група (комісія) має встановити, для яких ЦСР, що є актуальними для області або громади, **джерелом інформації може слугувати:**

– Офіційна статистика за даними Держстату України та його територіальних структурних підрозділів;

- Відомча статистика центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів;
- Інформація місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- Статистика державних та комунальних підприємств, що розташовані на території регіону або територіальної громади.
- Інформація недержавних установ.

Необхідно встановити також, визначення яких показників потребуватиме проведення на регулярній основі фокус-груп, обстежень, опитувань, спостереження тощо. Для отримання необхідних даних в подальшому необхідно

визначити відповідальних за надання інформації та джерел та обсягів фінансового забезпечення робіт із збору та обробки інформації.

Систематизувати інформацію отриману в результаті аналізу доцільно за допомогою форми, наведеної у таблиці нижче.

Стратегічна ціль діючої Стратегії (назва)	Операційна ціль/ завдання		Індикатор		Джерело інформації	Періодичність збору/аналізу	Відповідальний	Користувачі інформації
	Діюча стратегія	ЦСРУ (№, назва)	ЦСРУ (№, назва)	Діюча стратегія				
1.	1.1. 1.1.1. 1.1.2. 1.2. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.3.							
2.	2.1.							
3	3.1.							

Для кожної цілі з потенційно високим рівнем впливу визначте один або більше індикаторів, які найбільш адекватно відображають взаємозв'язок між діяльністю місцевої влади та її впливом на сталий розвиток так, щоб можна було спостерігати прогрес протягом певного періоду часу.

Для проведення моніторингу необхідно мати вихідні дані. *Вихідні дані* для вимірювання результатів діяльності – це інформація (кількісна або якісна), що забезпечує дані на початок діяльності безпосередньо перед початком моніторингу. Вони слугують точкою відліку для подальших порівнянь і вимірів.

3 етап. Розробка (актуалізація) стратегії і програм з використанням інтегрованого системного мислення: включення рекомендацій та інформації з вищевказаних кроків в стратегії і програми і узгодження амбіцій та зобов'язань з використанням ресурсів і можливостей.

Результат здійсненого аналізу може бути використаний органами місцевої влади для адаптації регіональних та місцевих цілей сталого розвитку до національних ЦСР шляхом:

- внесення змін до чинних стратегічних та програмних документів;
- розробки нових стратегій та програм.

Основою для прийняття рішень мають слугувати висновки міжвідомчої робочої групи за результатами швидкої комплексної оцінки з метою сприяння інтеграції ЦСР у регіональні та локальні (місцеві) плани та програми.

Рішення щодо здійснення адаптації регіональних та місцевих ЦСР до національних ЦСР має бути оформлено в установленому порядку у вигляді відповідного розпорядження голови місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування.

КРОК 4. «ІНТЕГРУВАННЯ»

Інтегрування сталого розвитку в основу діяльності та використання кількісно вимірюваних завдань під час виконання функціональних повноважень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування є фундаментальною умовою для успішної роботи над досягненням цілей.

Для досягнення спільних цілей чи для роботи над системними змінами необхідно залучати партнерів задля посилення ефекту та збільшення впливу. Це означає, що принципи сталого розвитку мають стати основою діяльності не тільки органів влади але й бізнесу, неурядових організацій, стилем життя громадян.

Найважливішою умовою успішної реалізації ЦСР є вироблення ефективного імплементаційного механізму, розбудова потенціалу та спроможності як на регіональному та місцевому рівні, так і на рівні окремо взятих суб'єктів. Практична реалізація ЦСР повинна підкріплюватися виробленням дієвих механізмів її реалізації з чітко закріпленими сферами відповідальності (забезпечення фінансування, річні плани дій, закріплена відповідальність за конкретними структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), а також розбудовою адекватної інституційної бази, підвищенням інституційного та персонального потенціалу для забезпечення виконання її цілей.

Для практичної реалізації ЦСР та координації дій учасників процесу доцільним є утворення при обласній державній адміністрації або міській раді спеціальної інституції, відпо-

відальної за реалізацію стратегічних цілей, здійснення управління реалізацією ЦСР та забезпечення ефективної взаємодії всіх сторін та моніторингу.

КРОК 5. «ЗВІТНІСТЬ ТА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ»

Звітність зі сталого розвитку та ЦСР є стратегічним інструментом, який використовується у процесі прийняття відповідальних рішень, стимулює результативність місцевої влади, залучає зацікавлені сторони та інвестиції.

Ефективна звітність за чіткими процедурами та встановленою періодичністю створює довіру та додаткову цінність і може бути потужним інструментом, що стимулює внутрішні зміни і прийняття управлінських рішень на основі інтегрованого та орієнтованого на результат управління.

Розділ 5

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НАД СТРАТЕГІЄЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стратегія має допомагати органам місцевого самоврядування адаптуватись до змін та спрямовувати дії для досягнення визначеної мети.

Ініціювати процес розроблення стратегії може будь-який суб'єкт місцевого розвитку.

В ініціативних пропозиціях необхідно обґрунтувати актуальність та корисність стратегічного планування для територіальної громади, свій погляд стосовно розробників стратегії, визначити ймовірні перешкоди щодо запровадження стратегічного планування, шляхи їх подолання.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО СТРАТЕГІЇ

В цілому, загальні вимоги до стратегічного документу зводяться до наступного:

- 1) Привабливість нової стратегії для переважної більшості громадян
- 2) Новизна в постановці цілей і завдань з урахуванням переходу до сталого розвитку
- 3) Орієнтованість на всі категорії громадян
- 4) Реалістичність політики регіонального та місцевого розвитку в умовах переходу до сталого розвитку
- 5) Консолідація суспільства, партнерство, залучення до процесу формування та реалізації стратегії представників бізнесу, фахівців різних сфер, широких кіл громадськості
- 6) Оцінка соціальних вигід та екологічних наслідків від впровадження інвестиційних проектів, запланованих на період реалізації стратегії.
- 7) Орієнтованість на конкретні результати.
- 8) Запровадження в межах повноважень стимулів для суб'єктів бізнесу, що реалізують проекти з мінімальним негативним впливом на здоров'я людини і навколишнє середовище.
- 9) Постійний моніторинг та оцінка результативності стратегії.
- 10) Публічність звітування.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ГРОМАД: СТАЛІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ

Відповідальне управління навколишнім середовищем та раціональним використанням природних ресурсів	Здорова і справедлива громада
• покращення обізнаності щодо обмежених природних ресурсів та небезпеки для середовища проживання • поліпшення середовища проживання. <i>Важливі природні ресурси зберігаються для майбутніх поколінь</i>	• забезпечення різних потреб усіх громадян через сприяння особистому благополуччю та соціальній інтеграції • забезпечення рівних можливостей для всіх
Стала економіка	Практика належного управління
• створення сильної, динамічної і сталої економіки, яка забезпечує процвітання • створення рівних економічних можливостей для всіх. <i>Екологічні втрати компенсують ті, хто їх спричиняє. Ефективне використання ресурсів стимулюється.</i>	• постійне вдосконалення ефективного управління із залученням творчості та енергії громадян

Джерело: http://surdp.eu/uploads/files/SP_OTG_Methodology_UA.pdf

Проект стратегії/плану розвитку має включати:

- вступ з коротким обґрунтуванням підстав для розроблення, інформацію про головного розробника;
- аналітичну частину – докладний опис основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону та результати моніторингу й оцінки результативності виконання завдань діючої регіональної стратегії;
- SWOT-аналіз та характеристику порівняльних переваг, викликів та ризиків перспективного розвитку;
- можливі сценарії розвитку;
- стратегічне бачення на планований період;
- стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період;
- оперативні цілі, які мають на меті забезпечити досягнення стратегічних цілей;
- основні завдання, етапи та механізми їх реалізації: інституційне, організаційне, фінансове забезпечення реалізації стратегії;
- систему моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії, у тому числі індикатори результативності реалізації її цілей та завдань.

Окремим розділом (додатком) стратегії має бути Стратегічна екологічна оцінка.

Процес стратегічного планування розвитку можна представити як ряд кількох послідовних етапів:

1. Організація роботи над Стратегією.
2. Проведення стратегічного аналізу, формування профілю територіальної громади.
3. Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.
4. Формування системи стратегічних та оперативних цілей.
5. Формування ймовірних сценаріїв розвитку, вибір пріоритетного сценарію.
6. Формалізація механізму реалізації Стратегії.
7. Підготовка плану заходів з реалізації Стратегії.
8. Оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії.
9. Розроблення системи моніторингу реалізації Стратегії.
10. Оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення Стратегії.

5.1. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП: ФОРМУВАННЯ РОБОЧОЇ ГРУПИ

Це процес створення робочої групи, до якої можуть входити депутати, фахівці виконавчих органів влади, представники бізнес-структур, громадськість та інші; склад робочої групи не може перевищувати 30 осіб, учасники повинні

бути компетентними у своїй сфері, заінтересовані у створенні якісного продукту та подальшій реалізації окреслених планів. Іноді доцільним є запросити консультанта чи експерта для кваліфікованої допомоги.

Завдання Робочої групи:

1. Підготовка стратегічного бачення, стратегічних та оперативних цілей, виокремлення завдань до кожної з них.
2. Підготовка зведеної Стратегії сталого розвитку.
3. Напрацювання щодо можливих змін до нормативних актів
4. Визначення пріоритетів та розроблення заходів, які мають бути першочергово реалізовані й включені у Стратегію сталого розвитку.

5.2. ПРОВЕДЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ, ФОРМУВАННЯ ПРОФІЛЮ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Мають бути виконані:

- дослідження довкілля для визначення потенційних можливостей розвитку,
- аналіз основних соціально-економічних та демографічних тенденцій безпосередньо області/міста/села/селища для подальшого використання у прогнозуванні тенденцій розвитку на плановий період та формування на їх основні сценаріїв розвитку.

Основні складові для аналізу, які мають бути висвітлені у Стратегії сталого розвитку та представлені як профіль громади:

- загальна інформація про область/місто/село/селище: стисло про історію території, кількість населення, загальна площа, географічне розташування, транспортне сполучення та інфраструктура;
- генеральний план розвитку території, план забудови міста;
- інформація про діючі програми соціально-економічного розвитку та окремі сфери, звіти про їх виконання;
- природно-ресурсний потенціал, у тому числі кліматичні умови;
- особливості соціально-економічного розвитку в динаміці (з використанням даних Державної служби статистики України, місцевих підрозділів);
- ділова активність на цій території: діючі комунальні та приватні підприємства, рівень життя та зайнятість населення;
- стан соціальної інфраструктури міста: система освітніх, культурних, спортивних закладів, парки тощо;
- результати соціологічних досліджень щодо думки мешканців, ймовірного сценарію розвитку, побажання щодо інновацій;
- інформація про історико-культурний стан (музеї, пам'ятки тощо);
- інформація про діючі громадські організації, органи самоорганізації населення, рівень співпраці влади з громадськими організаціями;

- міжнародні зв'язки області/міста/села/селища, участь у міжнародних проєктах;
- інша інформація публічного користування.

Використання методики SWOT-аналізу дає змогу згенерувати критичну множину стратегій розвитку для окремого об'єкта на регіональному рівні, що дозволяє впорядкувати наявну інформацію про об'єкт дослідження, проаналізувати внутрішні чинники, що впливають і формують специфіку соціально-економічних процесів в місті, та зовнішні чинники, що визначаються впливом зовнішнього щодо території середовища. SWOT-аналіз включає визначення сильних і слабких сторін, потенційних загроз та наявних можливостей, що сприятиме забезпеченню конкурентних переваг території та визначенню перспектив його розвитку.

SWOT-аналіз проводиться за складовими: соціальна, економічна, екологічна, житлово-комунальна та комунікаційна.

Складовими SWOT-аналізу є:

- сильні сторони – наявні внутрішні позитивні чинники, які можуть бути використані для формування конкурентних переваг;
- слабкі сторони – наявні внутрішні негативні чинники, які заважають розвитку та можуть бути визначені як протилежності сильним чи як відсутність деяких сильних сторін;
- можливості – позитивні чинники зовнішнього впливу (наявні або найімовірніші), які можна використати для розвитку;
- загрози – негативні чинники зовнішнього впливу (наявні або найімовірніші), які перешкоджають розвитку.

Приклад SWOT-аналізу наведено на рисунку 2.

На основі SWOT-аналізу встановлюються взаємозв'язки між внутрішніми (сильні та слабкі сторони) та зовнішніми (можливості та загрози) чинниками, які мають стратегічне значення для подальшого сталого розвитку. Саме ці взаємозв'язки дають змогу сформулювати порівняльні переваги, виклики й ризики, які є основою формування стратегічних та оперативних цілей на довгострокову перспективу.

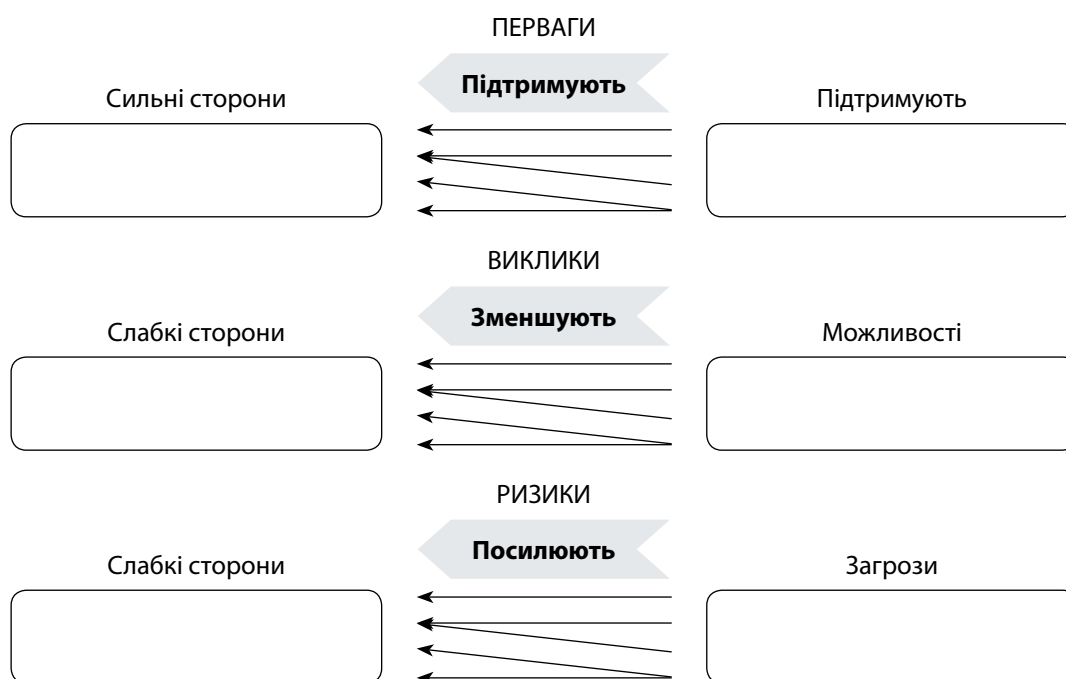
SWOT-АНАЛІЗ
СИЛЬНИХ, СЛАБКИХ СТОРІН, МОЖЛИВОСТЕЙ І ЗАГРОЗ

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
Високий рівень ділової активності у місті Активність населення у житті міста Розвинена освітня інфраструктура	Недостатній рівень залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій Застаріла транспортна та комунальна інфраструктура Відсутність сформованого бренду міста
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
Зростання експортної активності місцевих підприємств Заохочення громадської активності населення, сприяння організації фестивалів, лекторіїв Залучення міжнародних організацій до співпраці з освітніми установами	Відтік кваліфікованих кадрів; Відсутність ефективного управлінського підходу у влади міста

SWOT-аналіз допомагає з'ясувати, яка із стратегій розвитку на тлі наявних сильних і слабких сторін є найсприятливішою для ефективного

і дієвого реагування на зміни у зовнішньому середовищі та використання сприятливих шансів і мінімізації наявних ризиків.

ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ГРОМАД ПРИНЦИПАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Екологічна цілісність	• Задоволення базових потреб у чистому повітрі та воді, а також поживних і екологічно чистих харчових продуктах; • Охорона та відтворення екосистем і біологічного різноманіття на місцевому та регіональному рівнях; • Збереження водних, земельних, енергетичних і невідновлюваних ресурсів, включаючи максимально можливе скорочення, поновлення, повторне використання та утилізацію відходів; • Використання відновлюваних ресурсів відповідно до темпів їхнього поновлення.
Економічна безпека	• Широка та життєздатна у фінансовому відношенні економічна база; • Реінвестування коштів у місцеву економіку; • Максимальне сприяння розвитку місцевого бізнесу; • Реальні можливості працевлаштування для всіх громадян; • Організація професійного навчання та освіти, що дає змогу здійснювати перепідготовку кадрів з урахуванням майбутніх потреб.
Верховенство права	• Рівні для всіх можливості участі та впливу на прийняття рішень, які позначаються на житті кожного мешканця; • Належний доступ до інформації; • Життєздатний сектор НУО; • Загальна атмосфера поваги та толерантності до різних точок зору, переконань і цінностей; • Заохочення громадян різного віку, статі, етнічної приналежності, релігійних переконань і фізичного стану до активної участі у житті громади; • Політична стабільність; • Неможливість нашкодити сталому розвитку інших громад
Соціальний добробут	• Забезпечення харчовими продуктами; • Належне медичне обслуговування, безпечне житло, високоякісна освіта для всіх мешканців громади; • Підтримка громадської безпеки та правопорядку; • Сприяння творчому вираженню завдяки розвитку мистецтв; • Охорона та реставрація місць громадського відпочинку та історичних пам'яток; • Забезпечення належних умов праці

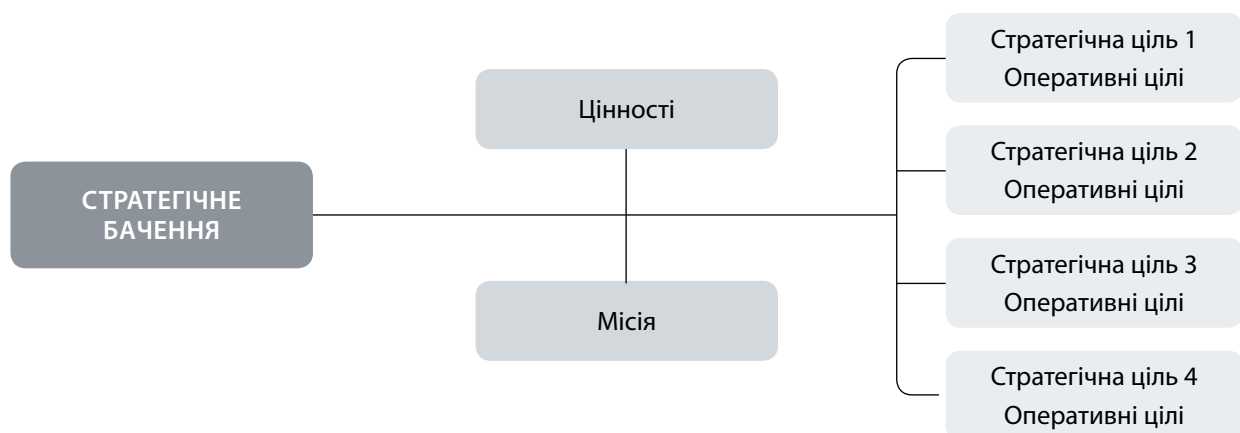
5.3. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ, МІСІЇ ТА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ

Стратегічне бачення відіграє центральну роль у розробленні стратегії розвитку і стає основою для подальшого формування стратегічних цілей, та опосередковано впливає на вибір операційних цілей, а також відбір проектів та

заходів з досягнення цих цілей. Стратегічне бачення представляє бажану картину ймовірного майбутнього для конкретної території.

Це наочно представлено на рисунку 3.

Рисунок 3. Схематичне представлення стратегічного бачення

Стратегічне бачення має відображати зв'язок внутрішнього та зовнішнього виміру. Внутрішній вимір відображає спільну думку представників громади щодо майбутнього, яке вони хочуть побудувати протягом встановленого стратегічного періоду. Зовнішній вимір показує конкурентні позиції, які громада намагається завоювати у відповідному середовищі. Обов'язковим є наявність конкурентних переваг, які або вже є на конкретній території або можуть бути створені відповідно до наявних можливостей. Такі переваги відображаються у формулюванні Місії громади. Місія – це спосіб досягнення бачення. Декларуючи Місію, громада міста самовизначається: «Хто ми є і що ми робимо». Стратегічне бачення має бути суто індивідуальним для конкретної території, має містити унікальність.

Важливо! Стратегічне бачення формується на ширший часовий горизонт ніж Стратегія розвитку, адже на його основні будуть розроблятися інші Стратегії.

Стратегічне бачення та місія визначають конкретний результат, який громада бажає досягти у майбутньому внаслідок реалізації Стратегії.

Система цінностей є обов'язковим важливим компонентом Стратегії розвитку. Цінності – це принципи, правила, норми, відповідно до

яких територіальна громада, область, місто розвиваються. Система цінностей має бути внутрішньо збалансованою, надавати цілісність і завершеність всьому стратегічному баченню.

Важливо! До формування стратегічного бачення доцільно залучати громадськість. Цей процес може бути організований шляхом опитування, громадських слухань, електронного надсилання пропозицій, робочих зустрічей з громадськістю.

Стратегічне бачення має бути реалістичним, специфічним, досить амбітним.

Основою для формування стратегічного бачення є результати SWOT-аналізу. SWOT-аналіз побудований на основі висновків членів робочої групи, результатів оцінки потенціалу міста на базі аналітичних досліджень, оцінки конкурентного потенціалу розвитку території.

Послідовність організаційних моментів:

- Аналіз напрацювань попереднього етапу.
- Проведення обговорень на засіданнях робочої групи чи публічних обговорень щодо місії, бачення, системи цінностей.
- Формування стратегічного бачення, місії та системи цінностей.

5.4. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ЦІЛЕЙ

Стратегічні цілі визначаються на основі стратегічного бачення і є своєрідною конкретизацією цього бачення. Вони є формулюванням шляхів досягнення бачення, реальним вираженням кінцевих результатів, які планується досягти за визначений період. Стратегічні цілі повинні мати чітку спрямованість на один з компонентів сталого розвитку: економічний, соціальний, екологічний. Має бути від двох до п'яти стратегічних цілей.

Визначення стратегічних цілей здійснюється з урахуванням принципу сталого еколого-економічного та людського розвитку. Кожна стратегічна ціль включає оперативні цілі, які містять конкретні завдання.

Важливо! Стратегічних цілей не може бути багато з кількох причин:

- стратегічні цілі мають безпосередньо впливати з бачення і бути досить високого рівня інтеграції;
- стратегічні цілі мають орієнтуватись на обсяги наявних ресурсів для подальшого використання;
- стратегічні цілі, які визначаються у Стратегії, мають бути досяжними протягом часу реалізації Стратегії.

Для кожної з передбачених оперативних цілей визначають:

- обґрунтування вибору оперативної цілі;
- опис завдань, які передбачаються для її досягнення;
- систему індикаторів (критеріїв) досягнення оперативної цілі.

Основні завдання мають відповідати стратегічним та оперативним цілям і спрямовуватися на розв'язання основних проблем та використання можливостей, визначених у аналітичній частині регіональної стратегії.

Критерії SMART-цілей. Стратегічні та оперативні цілі мають відповідати п'яти критеріям SMART. Ця абревіатура утворена зі англійських слів Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound (конкретна, вимірювана, досяжна, доцільна, обмежена в часі ціль). Відповідність цілей наведеним критеріям значно збільшує ймовірність їх виконання.

1. **Конкретність.** Необхідно мати конкретну, специфічну мету замість абстрактної. Це означає, що ціль має бути зрозумілою і однозначною. Чіткість визначення цілі значно підвищує шанси на її досягнення.
2. **Вимірюваність.** Результат повинен бути вимірюваним. Для визначення прогресу у досягненні мети необхідно мати вимірювані показники. Якщо прогрес у досягненні мети не можна виміряти, то неможливо знати, чи є успішним рух у напрямі досягнення мети.
3. **Досяжність.** Необхідно відкинути завідомо недосяжні цілі. Також неправильно ставити свідомо захмарні цілі, щоб виконати їх хоча б у мінімальних масштабах. Тому перед визначенням цілі необхідно розглянути всі наявні ресурси (час, інвестиції, капітал, досвід та знання, здатність приймати рішення, можливості тощо). Ресурсів має бути достатньо, щоб можна було повністю досягти мети.
4. **Доцільність.** Необхідно вибирати цілі, які є важливими для загальної мети. Такі

цілі будуть мотивувати людину, команду, департамент і вести вперед. Стратегічні цілі повинні бути взаємно узгоджені між собою і зі стратегічним баченням та місією. Дії та рішення, які необхідно буде здійснити для досягнення однієї з поставлених цілей, не мають перешкоджати досягненню іншої.

5. **Обмеженість у часі.** Наявність кінцевої дати допомагає сфокусувати зусилля на досягненні мети у визначений строк чи раніше. Визначення чітких часових рамок дасть можливість контролювати хід досягнення мети. Ці рамки встановлюються, виходячи з наявних ресурсів і можливостей. Варто визначитися: 1) як скоро бажано досягти мети; 2) які є можливості, щоб це було реально. Методика постановки цілей SMART саме завдяки цьому етапу відрізняється від простої мрії.

Якщо хоча б один пункт зі SMART не виконується, є ризик того, що мета або не буде досягнута взагалі, або результат буде зовсім не такий, як передбачалося на початковому етапі.

Як і визначення бачення, визначення стратегічних цілей відбувається на засіданні робочої групи в режимі «мозкового штурму».

У подальшому в робочій групі відбувається поділ за різними напрямками роботи. Визначаються відповідальні за підготовку кожного напрямку. Водночас координатор проекту налагоджує співпрацю та координацію роботи підгруп.

Послідовність організаційних моментів:

- Засідання робочої групи щодо визначення стратегічних цілей за допомогою «мозкового штурму» на основі вже узгоджених групою стратегічного бачення, місії, системи цінностей, та наявного профілю міста.
- Розподіл напрямів роботи за підгрупами (окремо за кожною стратегічною цілю).
- Координація керівником робочої групи процесу обговорень по кожній стратегічній цілі у підгрупах.

5.5. ФОРМУВАННЯ ЙМОВІРНИХ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ, ВИБІР ПРІОРИТЕТНОГО СЦЕНАРІЮ

Сценарії розвитку міста залежать від поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на місто як соціально-економічну

одиночку. Зазвичай формуються: «Базовий сценарій», «Оптимістичний (традиційний) сценарій» та «Песимістичний (реалістичний)

сценарій». Альтернативні базовому сценарію необхідні для подальшого перегляду, корекції (у разі потреби) цілей регіональної стратегії та стратегічного бачення.

Сценарій розвитку є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку регіону, що ґрунтується на припущеннях, які стосуються формування комбінацій сильних та слабких сторін, можливостей та загроз.

За розробленими сценаріями виконуються розрахунки прогнозних показників стратегічного розвитку.

Послідовність організаційних моментів:

- Засідання робочої групи щодо обговорення можливих сценаріїв розвитку.
- Вибір та узгодження пріоритетного цільового сценарію з органами влади області/міста/села/селища/громади.
- Розроблення для пріоритетного цільового сценарію розвитку індикативних показників за блоками стратегічних цілей.
- Робота у підгрупах для обговорення індикативних показників.

Для прикладу наведемо три сценарії розвитку міста.

1) КОНСЕРВАТИВНИЙ СЦЕНАРІЙ

Характерний для влади, яка все ще належить політикам «старої хвилі», вихованим в попередній соціальній та політичній системі. Продовження неефективного здійснення управління місцевою владою. При цьому громадянська позиція населення майже не враховується при прийнятті рішень.

Умови:

- відсутність екологічної врівноваженості у місті;
- відсутність результативності діяльності міської влади, не враховування принципів децентралізації в управлінні;
- негативний розвиток зовнішньоекономічної та політичної ситуації;
- відсутність інвестиційної привабливості міста для вітчизняних та іноземних донорів;

- відсутність значних зрушень у боротьбі з корупцією;
- відсутність ефективних реформ у країні;
- тривала проблема тіньової зайнятості, безробіття;
- відтік кваліфікованих фахівців з міста;
- відсутність стимулювання промислового розвитку;
- залежність від коштів державного бюджету;
- зношеність та нерозвиненість інфраструктури міста;
- поширення неплатоспроможності реального сектору і населення;
- повільний розвиток ділового потенціалу міста;
- неспроможність влади забезпечити жителям «безпечне місто».

Можливості:

- орієнтація на доцільність використання коштів державних фондів;
- стимулювання до створення спеціальних просторів для молоді з метою всебічного розвитку особистості;
- можливості зовнішнього фінансування за рахунок співпраці з міжнародними організаціями, фондами розвитку;
- фінансування на мінімальному рівні освітніх і соціальних програм;
- розроблення програм підтримки розвитку підприємництва;
- запровадження суворого контролю за використанням виділених коштів.

Результати:

- відсутність інвестицій у промисловий сектор;
- неспроможність гарантувати екологічну безпеку міста;
- неефективні заходи щодо впровадження засад енергоощадності та енергоефективності у місті;
- скорочення інвестицій в розвиток інфраструктури міста;
- продовження фізичного зносу інженерної і транспортної інфраструктури;

- низький темп зростання доходів бюджету міста;
- продовження відтоку висококваліфікованих фахівців до інших міст та країн;
- загострення соціальних проблем, відсутність соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування;
- часткове виконання завдань стратегії;
- втрата містом значної частини інвестиційного потенціалу;
- виважене дерегулювання підприємницької діяльності;
- помірні інфляційні очікування населення;
- забезпечення підзвітності органів місцевої влади у прийнятті рішень;
- помірний довіра громади до місцевих органів влади.

Дії: розв'язання поточних найгостріших проблем життєдіяльності міста; систематичний ремонт об'єктів житлово-комунальної сфери; здійснення іміджевих заходів, що не потребують значного фінансування; зосередженість на організаційній та інформаційній підтримці ініціативних проектів громади, бізнесу тощо.

2) ІНЕРЦІЙНИЙ СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ

У цьому випадку виникаючі зовнішні можливості та загрози взаємокомпенсуються. Водночас відбувається поступовий перехід від покоління старих управлінців до управлінців нової генерації, які мають більш прогресивні демократичні цінності. Зовнішнє середовище характеризується певною макроекономічною нестабільністю, економіка міста не отримує стимулів для інтенсивного розвитку.

Для такого випадку за значної частки малого бізнесу в економіці міста зв'язки його з політикою муніципального управління та розвиток приватно-державного партнерства залишаються слабкими. Високою є ймовірність стримування інновацій у соціальній та екологічних сферах, скорочення інвестицій в інфраструктуру міста, збереження соціальних диспропорцій, низькі темпи зростання економіки міста, в кращому випадку буде мати місце повільне зростання економіки і якості життя.

Умови:

- поступове поліпшення зовнішньоекономічної ситуації;
- відсутність політичних потрясінь;
- поступове відновлення довіри іноземних та вітчизняних інвесторів до країни в цілому та самого міста;
- певні зрушення у боротьбі з корупцією;
- нарощування ресурсів і потужностей для розгортання виробництва;
- реалізація заходів щодо енергоощадності та енергоефективності;
- інвестування запозичених коштів для поліпшення інфраструктури міста;
- помірний темп зростання доходів бюджету міста;
- реконструкція інженерної та транспортної інфраструктури міста;
- розвиток малого й середнього бізнесу та створення умов для накопичення капіталу;
- створення умов для призупинення міграції кваліфікованих кадрів;
- поліпшення комфорту проживання у місті завдяки оновленій системі охорони здоров'я, освіти, культури;
- зменшення екологічних проблем міста;

Можливості:

- розширення можливості зовнішнього фінансування за рахунок співпраці з міжнародними фондами розвитку;
- часткова залежність від державного бюджету;
- диверсифікація економіки та розвиток підприємництва;
- створення програм підтримки місцевих виробників;
- достатні розміри місцевих ресурсів для здійснення іміджевих, спортивних, інвестиційних проектів;
- залучення інвестицій і грантів у сфері освіти, культури;
- підвищення якості надання адміністративних послуг;
- дотримання екологічного законодавства.

Результати:

- досягнення оперативних цілей стратегії;
- набуття містом нових конкурентних переваг.

Дії: реалізація створеного чіткого плану заходів щодо розв'язання проблем життєдіяльності і розвитку міста; започаткування інфраструктурних проектів; здійснення іміджевих заходів, створення територіального бренду; підтримка громадянської активності.

3) СЦЕНАРІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У довгостроковій перспективі стратегічний потенціал і високий рівень освіченості населення дадуть можливість розвивати людський потенціал, який стане базовою перевагою та основною сильною характеристикою міста. Важливим є збереження високого людського потенціалу і виведення його на якісно новий рівень. Збереження й відновлення інфраструктури, налагодження високотехнологічного виробництва, вкладення коштів у розвиток промислових галузей, приділення більшої уваги екологічним показникам і здоров'ю людини. Цей сценарій є можливим за умови, коли суспільна активність населення міста спрямована за одним вектором з діями влади (максимальна підтримка влади суспільством), як наслідок – максимально висока позитивна синергія суспільства.

Умови:

- сприятливі внутрішні та зовнішньоекономічні умови;
- впровадження принципів сталого розвитку в усі сфери життєдіяльності міста;
- поліпшення інвестиційного клімату в країні;
- зниження рівня корупції;
- підвищення якості та доступності адміністративних послуг;
- поліпшення умов діяльності малого та середнього бізнесу;
- формування екологічного світогляду у керівництва та жителів міста;
- забезпечення підзвітності, налагодження зворотного зв'язку між органами влади та громадськістю
- підтримка організацій громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на забезпечення місцевого та регіонального розвитку.

Можливості:

- розширення доступу до державних фондів підтримки та міжнародних грантів для розвитку;
- достатні фінансові ресурси для здійснення місцевих інвестиційних та інфраструктурних проектів;
- залучення інвестицій до вдосконалення та розширення інфраструктури міста;
- відтворення промислового потенціалу міста;
- залучення громадськості до процесів розроблення та прийняття рішень щодо питань місцевого значення;
- формування позитивного іміджу, створення територіального бренду для популяризації інформації про місто;
- відкритість і ефективність місцевого самоврядування;
- активний розвиток громадянського суспільства;
- досягнення максимальної прозорості під час проведення операцій з бюджетними коштами;
- використання сучасних методів та технологій у сфері поведінки з побутовими відходами;
- забезпечення ефективності роботи правоохоронних органів.

Результати:

- формування повноцінної системи міського самоврядування за європейськими стандартами;
- формування інвестиційної привабливості міста;
- досягнення екологічної врівноваженості та енергетичної ефективності міста;
- створення нових підприємств та підтримка легально функціонуючих;
- розширення партнерства бізнесу з науковими та освітніми установами міста та країни;
- створення нових робочих місць для інноваційно-орієнтованої молоді;

- легалізація «тіньової» зайнятості та доходів;
- досягнення формату чистого та зеленого міста;
- формування стратегії екологічної політики міста;
- зростання доходів бюджету;
- оновлення інженерної і транспортної інфраструктури міста;
- ефективне впровадження державних та міських програм розвитку;
- поліпшення комфорту проживання у місті завдяки формуванню якісної системи охорони здоров'я, освіти, культури;
- підвищення активності громад та ролі громадських організацій у прийнятті рішень та розв'язанні проблем міста;
- реалізація потенціалу міста;
- підвищення рівня безпеки мешканців та гостей міста;
- досягнення стратегічних цілей стратегії розвитку міста.

Дії: системне розв'язання проблем розвитку міста, ефективне виконання програм реконструкції та оновлення інфраструктури, активне здійснення іміджевих, інвестиційних проєктів за рахунок зовнішньої допомоги, власних коштів громади.

5.6. ФОРМАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Розроблення механізму реалізації Стратегії з урахуванням інституційного та організаційного забезпечення реалізації Стратегії передбачає налагодження ефективної системи стратегічного управління, механізмів конструктивного партнерства, що включають інструменти соціального (що не передбачає комерційної вигоди) і економічного (з комерційною вигодою) партнерства.

Має бути об'єднання влади, громадськості, бізнесу та науки із залученням ЗМІ. Такий «командний» підхід формує «єдине міське

співтовариство розвитку», здатне досягти стратегічних цілей для забезпечення нового рівня якості життя мешканців.

Послідовність організаційних моментів:

- Розроблення механізму реалізації Стратегії.
- Проведення експертом обговорення в робочій групі щодо інституційного та організаційного забезпечення реалізації Стратегії, а також механізмів конструктивного партнерства.

5.7. ПІДГОТОВКА ПЛАНУ ЗАХОДІВ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Підготовка Плану заходів з реалізації Стратегії проводиться відповідно до цілей, визначених у Стратегії.

До цього процесу залучаються органи місцевої влади та представники заінтересованих сторін. Під час формування Плану заходів з реалізації Стратегії будуть опрацьовуватись можливі джерела фінансування та реальність залучення для його виконання необхідних ресурсів: державний та місцевий бюджети, кошти проєктів міжнародної допомоги, державні та міжнародні гранти, приватні інвестиції, кошти населення тощо.

План заходів з реалізації Стратегії має бути розроблений таким чином, щоб забезпечити узгодження зі стратегічними цілями і врахування визначених найважливіших проблем розвитку, які можуть бути вирішені, виходячи з повноважень органу місцевого самоврядування та ресурсів, які для цього можуть бути залучені.

Встановлюються часові рамки Плану заходів з реалізації Стратегії. Заходи мають бути впроваджені у середньостроковій перспективі.

Принципи та інструменти, які планується застосувати для визначення сфер втручання, передбачають:

1. Партнерство – домовленість про спільні цілі на основі співпраці з представниками влади, підприємцями, освітніми установами, організаціями громадянського суспільства та інших відповідних заінтересованих сторін.
2. Спільна заінтересованість – забезпечення широкої соціальної згоди, чіткої громадської підтримки реалізації, заінтересованості діяти в напрямі спільних цілей, взаємної довіри, спільної відповідальності й підзвітності, а також захист від спроб деяких суб'єктів розвитку задовольняти лише власні інтереси.
3. Збалансованість – узгодженість стратегічних і операційних елементів (цілей, завдань).
4. Узгодженість та взаємопов'язаність – передбачення у планувальних документах нижчого рівня узгодженості з планами вищого рівня з можливою більшою конкретизацією.

Оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії (це відбувається у співпраці з відповідальним за це органом місцевого самоврядування) базується на оцінці потреби в обсягах бюджетних і позабюджетних коштів, необхідних для реалізації Стратегії, на основі фінансових оцінок проектних ідей у Плані заходів з реалізації Стратегії.

Послідовність організаційних моментів:

- Ініціювання та безпосереднє проведення збору проектних ідей для Плану заходів від усіх заінтересованих сторін.
- Опрацювання та проведення обговорень у робочих підгрупах.
- Верифікація та погодження достовірності наданих проектних ідей виконавчих органів місцевого самоврядування.
- Формування Плану заходів з реалізації Стратегії.
- Оцінка фінансового забезпечення реалізації Стратегії та прогнозування збільшення навантаження на бюджет.

5.8. РОЗРОБЛЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Необхідно створити систему моніторингу реалізації Стратегії для забезпечення відповідальності за реалізацію Стратегії.

Така система має включати Орган з моніторингу (створюється з урахуванням особливостей територіальної громади), Документ (Положення) про систему моніторингу виконання Стратегії.

Цей документ має містити розділ з описом системи моніторингу, її впровадження та системою індикативних показників досягнення оперативних цілей (відповідно до прогнозу за пріоритетним сценарієм) для подальшого аналізу та можливої координації оперативних цілей.

Формуванню системи моніторингу та оцінювання допоможе дотримання таких принципів:

- перелік показників має спиратись на ті дані, які вже збираються і характеризують реалізацію всіх цілей стратегії;

Важливо! Для організації ефективного моніторингу потрібно визначитись щодо наступного:

1. Здійснюється моніторинг загальної соціально-економічної ситуації чи моніторинг реалізації окремих завдань, визначених у Стратегії.
2. Перелік показників для контрольного аналізу.
3. Періодичність збору та опрацювання даних.
4. Відповідальні за збір та аналіз отриманої інформації.
6. Відповідальні за формування висновків на основі результатів, а також кому і в якій формі вони мають бути представлені.
7. Яким чином мають бути враховані висновки.
8. Яким чином і за який бюджет фінансуватиметься моніторингова діяльність

- система моніторингу планується так, щоб використовувати вже наявні організаційні структури, не створюючи нових підрозділів і додаткових;
- моніторингові звіти мають готуватись регулярно, за визначений проміжок часу (півріччя, рік);
- моніторингові звіти мають виконуватись структурами, які не несуть відповідальності за реалізацію стратегії;
- прийнятий перелік індикаторів та показників не повинен змінюватись, за винятком випадку, коли буде змінена стратегія;
- кожен показник має оцінюватись відповідно до визначеної схеми, яка має включати опис кожного з показників і рекомендований спосіб їх оцінки;
- масив даних, отриманих у процесі оцінювання (з описом та конкретними показниками);
- висновки за результатами синтезу та аналізу отриманих даних);
- висновки-рекомендації щодо майбутнього виконання стратегії (чи її окремих складових).

Важливо! За результатами моніторингу здійснюється оцінювання та перегляд стратегії розвитку або її окремих частин.

Звіт за результатами проведеної оцінки – це документ, у якому міститься інформація:

- загальна характеристика стратегії;
- методологія проведення оцінювання;

Важливо! Доцільно здійснювати моніторинг громадської думки за допомогою соціологічних опитувань та зустрічей з громадськістю. Це буде корисним для внесення пропозицій та зауважень щодо ефективності реалізації стратегії. Залучення територіальної громади до реалізації Стратегії дає змогу підтримувати їх заінтересованість та залучати до життя області/міста/села/селища/громади.

Послідовність організаційних моментів:

- Розроблення системи моніторингу реалізації Стратегії з погодженням керівником від виконавчих органів відповідального Органу з моніторингу.
- Побудова системи індикативних показників досягнення оперативних цілей, для подальшого аналізу.

5.9. ОПРИЛЮДНЕННЯ, ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ ТА УХВАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ

Стратегію сталого розвитку, План заходів з реалізації Стратегії та систему моніторингу реалізації Стратегії потрібно оприлюднити для громадськості. Може бути ініційовано проведення громадських слухань (або використані інші форми громадського обговорення: консультації, електронні обговорення, семінари).

Якщо виникають зауваження та пропозиції, то вони мають бути розглянуті робочою групою з розробки Стратегії. Після громадського обговорення та доопрацювання документів, їх подають на розгляд і ухвалення відповідному органу влади в якості як політику місцевого економічного розвитку громади.

Додаток 1

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ЦСР-1. Подолання бідності

- 1.1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм
- 1.2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки
- 1.3. Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення

ЦСР-2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства

- 2.1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення
- 2.2. Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій
- 2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій
- 2.4. Знизити волатильність цін на продукти харчування

ЦСР-3. Міцне здоров'я і благополуччя

- 3.1. Знизити материнську смертність
- 3.2. Мінімізувати смертність, якій можна запобігти, серед дітей віком до 5 років
- 3.3. Зупинити епідемії ВІЛ / СНІДу та туберкульозу, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик та засобів лікування
- 3.4. Знизити передчасну смертність від неінфекційних захворювань
- 3.5. Знизити на чверть передчасну смертність населення, у тому числі за рахунок упровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань
- 3.6. Знизити рівень отримання тяжких травм і смертності внаслідок ДТП, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик реанімування, лікування та реабілітації постраждалих унаслідок ДТП
- 3.7. Забезпечити загальну якісну імунізацію населення з використанням інноваційних препаратів
- 3.8. Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння
- 3.9. Здійснити реформу фінансування системи охорони здоров'я

ЦСР-4. Якісна освіта

- 4.1. Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей та підлітків
- 4.2. Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей
- 4.3. Забезпечити доступність професійної освіти
- 4.4. Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок з наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та науки
- 4.5. Збільшити поширеність серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності
- 4.6. Ліквідувати гендерну нерівність серед шкільних учителів
- 4.7. Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів

ЦСР-5. Гендерна рівність

- 5.1. Створити умови для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат
- 5.2. Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим
- 5.3. Заохочувати спільну відповідальність за ведення господарства та виховання дитини
- 5.4. Забезпечити рівні можливості представництва на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті
- 5.5. Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності
- 5.6. Розширити економічні можливості жінок

ЦСР-6. Чиста вода та належні санітарні умови

- 6.1. Забезпечити доступність якісних послуг з постачання безпечної питної води, будівництво та реконструкцію систем централізованого питного водопостачання із застосуванням новітніх технологій та обладнання
- 6.2. Забезпечити доступність сучасних систем водовідведення, будівництво та реконструкцію водозабірних та каналізаційних очисних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання
- 6.3. Зменшити обсяги скидання неочищених стічних вод, у першу чергу з використанням інноваційних технологій водоочищення на державному та індивідуальному рівнях
- 6.4. Підвищити ефективність водокористування
- 6.5. Забезпечити впровадження інтегрованого управління водними ресурсами

ЦСР-7. Доступна та чиста енергія

- 7.1. Розширити інфраструктуру та модернізувати мережі для забезпечення надійного та сталого енергопостачання на основі впровадження інноваційних технологій
- 7.2. Забезпечити диверсифікацію постачання первинних енергетичних ресурсів
- 7.3. Збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі, зокрема за рахунок введення додаткових потужностей об'єктів, що виробляють енергію з відновлюваних джерел
- 7.4. Підвищити енергоефективність економіки

ЦСР-8. Гідна праця та економічне зростання

- 8.1. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості
- 8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв
- 8.3. Підвищити рівень зайнятості населення
- 8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок
- 8.5. Сприяти забезпеченню надійних та безпечних умов праці для всіх працюючих, зокрема шляхом застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки
- 8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки

ЦСР-9. Промисловість, інновації та інфраструктура

- 9.1. Розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка базується на використанні інноваційних технологій, у т. ч. екологічно чистих видів транспорту
- 9.2. Забезпечити розширення використання електротранспорту та відповідної мережі інфраструктури
- 9.3. Забезпечити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка базується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави у різних інфраструктурних проектах
- 9.4. Сприяти прискореному розвитку високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості, які формуються на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво» та кластерного підходу за напрямками: розвиток інноваційної екосистеми; розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ); застосування ІКТ в АПК, енергетиці, транспорті та промисловості; високотехнологічне машинобудування; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей
- 9.5. Створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок
- 9.6. Забезпечити доступність Інтернету, особливо у сільській місцевості
- 9.7. Забезпечити збільшення участі молоді у наукових дослідженнях

ЦСР-10. Скорочення нерівності

- 10.1. Забезпечити прискорене зростання доходів найменш забезпечених 40 відсотків населення
- 10.2. Запобігати проявам дискримінації в суспільстві
- 10.3. Забезпечити доступність послуг соціальної сфери
- 10.4. Проводити політику оплати праці на засадах рівності та справедливості
- 10.5. Провести реформу пенсійного страхування на засадах справедливості та прозорості

ЦСР-11. Сталий розвиток міст і громад

- 11.1. Забезпечити доступність житла
- 11.2. Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості
- 11.3. Забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору
- 11.4. Забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій
- 11.5. Зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т. ч. на довкілля міст, зокрема шляхом використання інноваційних технологій
- 11.6. Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції

ЦСР-12. Відповідальне споживання та виробництво

- 12.1. Знизити ресурсоемність економіки
- 12.2. Зменшити втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках
- 12.3. Забезпечити стале використання хімічних речовин на основі інноваційних технологій та виробництв
- 12.4. Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв

ЦСР-13. Пом'якшення наслідків зміни клімату

- 13.1. Обмежити викиди парникових газів в економіці

ЦСР-14. Збереження морських ресурсів

- 14.1. Скоротити забруднення морського середовища
- 14.2. Забезпечити стале використання і захист морських та прибережних екосистем, підвищення їх стійкості та відновлення на основі інноваційних технологій
- 14.3. Запровадити ефективне регулювання видобутку морських біоресурсів

ЦСР-15. Захист та відновлення екосистем суші

- 15.1. Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем
- 15.2. Сприяти сталому управлінню лісами
- 15.3. Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій
- 15.4. Забезпечити збереження гірських екосистем

ЦСР-16. Мир, справедливість та сильні інститути

- 16.1. Скоротити поширеність насильства
- 16.2. Збільшити виявлення постраждалих від торгівлі людьми та всіх форм експлуатації
- 16.3. Підвищити рівень довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя
- 16.4. Зміцнити систему запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширення зброї масового знищення
- 16.5. Скоротити незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів
- 16.6. Скоротити масштаби корупції
- 16.7. Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування
- 16.8. Відновити територію, постраждалу від конфлікту (Донбас)
- 16.9. Зміцнити соціальну стійкість, сприяти розбудові миру та громадській безпеці (конфліктне та постконфліктне врегулювання)

ЦСР-17. Партнерство заради сталого розвитку

- 17.1. Мобілізувати додаткові фінансові ресурси на основі заохочення інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів
- 17.2. Послідовно знижувати боргове навантаження на економіку
- 17.3. Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення Цілей Сталого Розвитку

Додаток 2

ГЛОСАРІЙ

Біорізноманіття – 1) різноманіття живої природи (у широкому значенні є синонімом поняття «життя на Землі»); 2) різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми й екологічні комплекси, частиною яких вони є; включає в себе різноманіття в межах виду, між видами і різноманіття екосистем (Конвенція про біологічне різноманіття).

Вигоди – результат використання ресурсів, що стосуються стратегій, планів і програм. Вигоди можуть полягати у задоволенні базових потреб (наприклад, у харчуванні, житлі або безпеці), збільшенні ресурсів (наприклад, зростання доходів, активів, заощаджень або рівня кваліфікації), поліпшенні соціального стану (наприклад, підвищення освітнього рівня, статусу або набуття політичної влади) та поліпшенні стану довкілля.

Врядкування – вироблення і реалізація публічної політики на засадах партнерської взаємодії державної влади, місцевого самоврядування, які створюють сприятливі політико-правові та фінансові передумови, з приватним сектором, що генерує робочі місця і забезпечує доходи, та громадянським суспільством, яке мобілізує внутрішні ресурси для досягнення пріоритетних цілей суспільного розвитку.

Громадськість – одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їхні об'єднання, організації або групи.

Державне управління – діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами.

Екологічна збалансованість – підтримання таких видів діяльності, які дають можливість не погіршувати або навіть поліпшувати якість довкілля в довгостроковій перспективі.

Екосистемні послуги – матеріальні, енергетичні та інформаційні потоки, породжувані запасами

природного капіталу, які в поєднанні з виробленим людиною капіталом забезпечують суспільний добробут. Це всі ті вигоди, які людство отримує від екосистем, зокрема забезпечення людства природними ресурсами, здоровим довкіллям, іншими екологічно та економічно значущими продуктами.

Серед численних екосистемних послуг виділяють: постачальні (харчові продукти, вода, ліс, сировина), регуляційні (вплив на клімат, контроль за поведінками та стихійними лихами, якість водних ресурсів тощо), культурні (рекреаційні ресурси, естетичні та духовні цінності природи) та підтримувальні послуги (ґрунтоутворення, фотосинтез, кругообіг азоту та ін.).

Життєстійкість – здатність системи, громади або суспільства адаптуватися до потенційних небезпек, чинячи їм опір або змінюючись для того, щоб досягти прийнятного рівня функціонування та підтримувати цей рівень і свою структуру.

Заінтересована громадськість – громадськість, на яку впливає або може впливати процес прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, або яка має заінтересованість у цьому процесі; для цілей цього визначення громадські організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважають такими, що мають заінтересованість.

Заінтересовані сторони – групи осіб або особи, які мають інтерес, залучені або перебувають під впливом політики чи плану уряду, громади або підприємства. Цей термін поширюється на групи, організації (формальні та неформальні, державні та громадські) та осіб, яким належить важлива «частка» у процесі регіонального розвитку та управління, незалежно від того, якою саме є ця частка.

Збалансованість – характеристика процесу або стану, що може підтримуватися на певному рівні безкінечно довго. Екологічна збалансованість стосується потенційної довговічності систем, що підтримують життєдіяльність людства, таких як планетна кліматична система, системи сільського господарства, виробництва, лісового і рибного господарства, людські спільноти загалом, а також різні системи, від яких вони залежать.

Індикатор (показник) – характеристика процесу, об'єкту чи системи, за допомогою якої можна кількісно та якісно оцінювати зміни, що відбуваються, у формі, зручній для порівняння та аналізу. Індикатори дають можливість вимірювати прогрес і реєструвати ступінь досягнення визначених цілей та завдань.

Індикатори сталого розвитку – індикатори та індекси, які використовуються для оцінки економічної, соціальної, екологічної та безпекової складових сталого розвитку, а також для визначення цільових показників розвитку.

Інклюзивність (від лат. *include* – включаю, укладаю) – процес участі всіх людей в житті соціуму, коли всі зацікавлені сторони беруть активну участь у громадському житті. Інклюзивність передбачає залучення кожного в життя спільноти та відсутність будь-якої дискримінації.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, *integratio* – відновлення) – стан об'єднаності окремих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

Моніторинг – 1) систематичний контроль (стеження) за станом і тенденціями розвитку природних, техногенних і суспільних процесів з використанням наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів; 2) процес, який включає регулярний збір і фіксацію даних для відстеження ключових елементів реалізації проекту (програми) протягом терміну його дії.

Належне врядування – управлінська діяльність у системі публічно-владних відносин, яка відповідає вимогам відкритого, демократичного і справедливого суспільства та регулює відносини між органами державної влади та бізнесом і громадськістю.

Оперативні цілі – конкретні, обмежені у часі алгоритми дій щодо досягнення стратегічних цілей. Сукупність оперативних цілей становить стратегічну ціль. Фактично це проекти, що демонструють, як необхідно проводити зміни, та визначають стратегічні цілі кількісно, вказують терміни виконання, конкретних виконавців, результат виконання, обсяги та джерела фінансування, конкретні заходи.

Пріоритет (від лат. *prior* – перший, старший) – першочерговість в здійсненні діяльності. Є наслідком суперечності між нагальними потребами та наявними ресурсами, які завжди обмежені. Визначення

пріоритетів діяльності є ключовим елементом розробки стратегії управлінських дій.

Програма – затверджений у встановленому порядку комплекс взаємоузгоджених за термінами, ресурсами та виконавцями заходів, спрямованих на розв'язання певної проблеми (комплексу проблем). У програмі визначаються цілі програми, завдання, заходи, показники оцінки діяльності та джерела фінансування. Державні програми поділяють на загальнодержавні, які спрямовують на розв'язання проблем розвитку держави або значної кількості її регіонів, мають тривалий період виконання та реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, та інші програми, метою яких є розв'язання певних проблем розвитку економіки і суспільства, а також окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки.

Регіональна стратегія розвитку – стратегічний план розвитку регіону, що визначає цілі, завдання, пріоритети, напрям економічного і соціального розвитку областей на середньостроковий та довгостроковий періоди.

Розвиток – особливий тип змін, характерними рисами якого є необоротність, спрямованість і закономірність змін.

Сталий (збалансований) розвиток – 1) розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби (визначення Комісії Брундтланд); 2) розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь.

Стратегічна ціль – бажаний результат «цілеспрямованої» діяльності у розв'язанні ключової проблеми з оптимальним використанням ресурсів. Досягнення стратегічної мети є способом розв'язання проблеми чи реалізації можливості.

Стратегічне планування – процес планування майбутньої діяльності регіону, територіальної громади чи організації. Це здійснення усвідомленого вибору: цілей та завдань, найдієвішого способу досягнення цілей та завдань і засобів розв'язання проблем (та/або реалізації можливостей), а також бажаного сценарію подій з можливістю свідомо

впливати на цей сценарій протягом його реалізації. Стратегічне планування зосереджене на питаннях майбутнього, на забезпеченні тривалої діяльності регіону, територіальної громади чи організації в умовах змінного середовища.

Стратегія – наука, мистецтво і досвід здійснення великих масштабних операцій, перетворень, реформ та інших дій, покликаних якісно змінити існуючий стан суспільних справ, ситуацію у важливій галузі діяльності, співвідношення сил у протиставленні певних інтересів. Головне в стратегії – спрямованість на нову якість, новий рівень, новий стан.

Стратегія сталого розвитку – узгоджений комплекс процесів аналізу, обговорення, зміцнення потенціалу, планування та інвестування, що ґрунтується на участі громадськості й постійному удосконаленні та інтегрує економічні, соціальні і природоохоронні завдання суспільства, шукаючи компроміси там, де така інтеграція неможлива.

Участь – процес залучення людей до вирішення питань, які є важливими для них (або можуть бути важливими).

Цілі – відображення усвідомлених потреб і особливо інтересів, ідеальний прообраз ймовірних шляхів їх задоволення. Цілі виконують у житті людей спонукальні, стимулюючі та регулюючі функції. В управлінні цілі є найбільш «операційними», орієнтованими на практику; це свого роду цілі-завдання.

Цілі розвитку – цілі державного управління, які полягають у забезпеченні переходу суспільства, його окремих сфер або галузей до якісно нового стану, появи нових та значної зміни наявних суспільних характеристик.

Цільовий показник – значення індикатора, якого заплановано досягти в результаті реалізації стратегії (проекту).

SWOT-аналіз – метод аналізу ситуацій, що ґрунтується на оцінці сильних сторін (Strengths), слабких сторін (Weaknesses), можливостей (Opportunities) та загроз (Threats) ситуації. Широко застосовують в процесі стратегічного планування. Проводять на основі експертних оцінок. Може здійснюватися за якісними, кількісними чи комбінованими (якісно-кількісними) критеріями. В контексті регіонального розвитку:

- сильні сторони – це внутрішній потенціал чи ресурс регіону, що може зумовити формування конкурентної переваги;
- слабкі сторони – це види діяльності, ресурси, обставини, які використовують на рівні регіону неефективно або не за призначенням;
- можливості – це конкурентні переваги та зовнішні шанси, які можна було б використати для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону та залучення інвестицій;
- загрози – це будь-які процеси або явища, зовнішні обмеження, які перешкоджають руху в напрямі досягнення місії та цілей розвитку регіону.

Dotted lines for taking notes, consisting of 30 horizontal lines spaced evenly down the page.

ЦІЛІ **СТАЛОГО**
РОЗВИТКУ
17 ЦІЛЕЙ ДЛЯ ЗМІН У НАШОМУ СВІТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для врахування Цілей сталого розвитку
в стратегіях розвитку територіальних громад